

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1942.

Andra kammaren.

Nr 4

Onsdagen den 21 januari.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Justerades protokollen för den 15 och den 16 innevarande januari.

§ 2.

Herr **förste vice talmannen** erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att kammaren måtte besluta att för behandling av sådana ärenden, som tillhöra tillfälligt utskott, tillsätta tre tillfälliga utskott, vart och ett bestående av tio ledamöter och tio suppleanter, samt att val till dessa utskott måtte företagas onsdagen den 28 innevarande januari.

Denna hemställan bifölls.

§ 3.

Enligt därom den 16 innevarande januari fattat beslut företogs nu val av 12 ledamöter och 18 suppleanter i riksdagens särskilda utskott; och anställdes först val av ledamöter i nämnda utskott.

Därvid avlämnades 124 godkända valsedlar, samtliga med partibeteckningen »Gemensam lista» och upptagande namnen på nedan nämnda personer i följande ordning:

herr *Lindqvist*,

» *Persson* i Falla,

» *Hedlund* i Östersund,

» *Ryberg*,

» *Lövgren*,

» *Olsson* i Mellerud,

» *Mosesson*,

» *Isacsson*,

» *Gezelius*,

» *Mårtensson*,

» *Berg* och

» *Werner*.

Dessa personer hade alltså utsetts till ledamöter i utskottet.

Härefter anställdes val av suppleanter.

Därvid avlämnades 108 godkända valsedlar, samtliga med partibeteckningen »Gemensam lista» och upptagande namnen på nedan nämnda personer i följande ordning:

herr *Andersson* i Malmö,

» *Ljungberg*,

» *Ericsson* i Sörsjön,

» *Andersson* i Hedensbyn,

fru *Gustafson*,

Andra kammarens protokoll 1942. Nr 4.

herr *Lindberg* i Stockholm,
 » *Nilson* i Eskilstuna,
 » *Sundström* i Vikmanshyttan,
 » *Wiberg*,
 » *Holm*,
 » *Pettersson* i Degerfors,
 » *Stattin*,
 » *Persson* i Växjö,
 » *Hedlund* i Rådom,
 » *Lundberg* i Uppsala,
 » *Johnsson* i Kastanjegården,
 » *Andersson* i Gisselås och
 » *Hansson* i Skediga.

Dessa personer hade alltså utsetts till suppleanter i utskottet.

§ 4.

Justerades protokollsutdrag angående de i nästföregående paragraf omförmälda valen.

§ 5.

*Svar på
interpellation.*

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Möller**, som anförde: Herr talman! Med andra kammarens medgivande har herr Oscar Carlström till mig riktat följande frågor:

1. Anser herr statsrådet fortfarande de linjer framkomliga, som skisserades i propositionen nr 251 till fjolårets riksdag i jordbrukets byggnadsfråga och ämnar herr statsrådet under innevarande år söka realisera desamma?

2. Om så icke är fallet, har herr statsrådet för avsikt att på andra vägar söka åstadkomma rimligare förhållanden på området — eventuellt att genom lagstiftning medverka till att vid byggnader för jordbrukets behov jordbrukarnas önskemål att utan hinder av organisationerna få anlita bygdens folk må kunna förverkligas?

Först skall jag tillåta mig lämna en kort redogörelse för vad som förekommit i det ämne, interpellanten upptagit.

Såsom departementschef yttrade jag i proposition nr 251 vid 1941 års riksdag på tal om landsbygdens byggnadsfrågor bland annat:

»Det framgår av såväl byggnadskostnadssakkunnigas utredning som av ett stort antal av remissvaren, att kostnaderna för jordbrukets byggnader anses stå i dålig proportion till den avkastning jordbruket kan ge. Det synes vara tre olika faktorer, som i ogynnsam riktning påverka kostnaderna: materialpriserna äro onormalt höga, den byggnadstekniska sakkunskapen är otillfredsställande och lönesystemet synes icke avpassat efter på landsbygden rådande särskilda förhållanden, speciellt då det gäller jordbrukets ekonomibygnader.

Vad arbetskostnaderna beträffar anmärkes det i ett flertal yttranden (remissvar på kostnadssakkunnigas betänkande), att de prislister, som tillämpas vid jordbrukets byggnader, äro uppbyggda på förhållandena i städerna och därför föga lämpade för landsbygden. Detta gäller i främsta rummet ackordspriserna, som anses onödigt fördyra uppförandet av nödvändiga ekonomibygnader i de jordbruksbygder, vilka indragits under byggnadsfackförbundens råjonger. Byggnadskostnadsakkunniga anse, att ackordssättningen för byggnader vid jordbruket bör revideras och följa sina egna linjer, skilda från de

Svar på interpellation. (Forts.)

ackordssatser, som gälla för husbyggnaderna i städer och stadsliknande samhällen. I avvaktan på tillkomsten av sådana särskilda landsbygdsprislistor, anpassade efter den speciella karaktären hos jordbrukets byggnader, borde byggnadsarbetet å landsbygden utföras mot timlön. Denna byggnadskostnads-sakkunnigas mening understöddes i de flesta avgivna remissvaren. Att förhållandena på detta område icke äro tillfredsställande ordnade bestrides av byggnadsfackförbunden, men man har svårt att undandra sig det intrycket, att klagomålen i viss mån äro berättigade.

Enligt de sakkunnigas uppgifter ligga byggnadsträarbetarnas, byggnadsgrovarbetarnas och målarnas årsinkomster på den egentliga landsbygden vid omkring 2,000 kronor för år eller snarast lägre än de genomsnittliga årsinkomsterna för industriarbetarna i lägsta dyrortsgrupp. Dessa låga årsinkomster sammanhånga uppenbarligen med de mycket korta arbetsåsongerna på landsbygden, varför byggnadsarbetarna där måste, liksom vissa andra säsong-arbetargrupper på landsbygden, komplettera sina inkomster genom sysselsättning utanför yrket.

Då byggnadskostnaderna anses vara alltför höga men trots detta byggnadsarbetarna få nöja sig med låga inkomster, erfordras det mycken god vilja å ömse sidor för att åstadkomma en tillfredsställande överenskommelse. Jordbrukarnas önskemål att utan hinder av organisationerna kunna till byggnadsarbeten anlita bygdens folk synes vara fullt legitimt.

Liksom i fråga om övrig byggnadsverksamhet lär man då det gäller landsbygdens byggnader beträffande löner och arbetsvillkor i första hand vara hänvisad till avtalsuppgörelser mellan parterna. Förutsättningen för att en ur alla parter synpunkt önskvärd utveckling av byggnadsverksamheten för jordbrukets behov skall komma till stånd torde vara att vederbörande parter kunna enas om att arbetet må kunna utföras mot tidlön. Detta torde icke utesluta, att överenskommelser om för sagda byggnadsarbeten lämpade ackordsprislistor träffas.» Detta är slutet på citatet ur propositionen.

I det den 25 juni 1941 av byggnadsfackförbunden å ena sidan och Svenska byggnadsindustriförbundet å den andra godkända avtalet återfinnes följande bestämmelse:

VIII. Med hänsyn till de önskemål, som uttalats om en bättre anpassning av byggnadsvillkoren på landsbygden till jordbrukets speciella förhållanden och anspråk, och då en mera ingående prövning av denna fråga bör komma till stånd genom förhandlingar mellan de i frågan mest representativa parterna å arbetsgivarsidan och de tre byggnadsfackförbunden, enas parterna i här föreslagna avtal, i avvaktan på sådana förhandlingar i frågan, att avtalet icke skall omfatta byggnadsarbete för jordbrukets behov. Utan avseende härå skall avtalet gälla byggnadsarbete inom område för fastställd stadsplan eller byggnadsplan ävensom byggnad av industriell karaktär, exempelvis mejeri, slakt-hus, lagerbyggnad e. d.

Medföra ovannämnda förhandlingar mellan de i frågan mest representativa parterna överenskommelse om särskilda tim- eller ackordslöner för visst byggnadsarbete på landsbygden, blir överenskommelsen i denna del normerande för parterna i här föreslagna avtal. I den mån avtalet sålunda kompletteras, upphör i första stycket angivet provisorium att gälla.

Den 9 juli 1941 möttes representanter för arbetsgivareparten i landsbygdens byggnadsfrågor, Svenska lantarbetsgivareföreningen och Sveriges landsbygdsentreprenörers arbetsgivareförening, med representanter för arbetareparten, de samverkande byggnadsfackförbunden, varvid de allmänna riktlinjerna för en uppgörelse rörande byggnadsarbete för jordbrukets behov diskuterades.

Svar på interpellation. (Forts.)

Den 21 juli återupptogs förhandlingarna under ordförandeskap av advokaten Axel Westling. Förhandlingarna pågingo till den 15 augusti, då de utan resultat avbrötos.

Den 10 oktober tillsattes en förlikningskommission för att medla i uppkomna lönetvister. Den 4 december anmälde kommissionen att den förklarar förhandlingarna strandade, då kommissionen funnit det omöjligt att ena parterna ens om ett program för fortsatt förhandling.

Under andra halvåret 1941 ha alltså upprepade försök på den direkta förhandlingsvägen under medverkan av medlingsmän företagits i syfte att åstadkomma ett särskilt kollektivavtal beträffande byggnadsarbeten för jordbrukets behov. Försöken ha blivit resultatlösa. Jag beklagar att förhandlingsvägen sålunda tills vidare icke visat sig framkomlig.

Vad interpellantens första fråga beträffar vill jag framhålla, att jag alltjämt anser uttalandena i propositionen i allt väsentligt vara riktiga. Uttrycket »byggnader för jordbrukets behov» är måhända icke så klart som önskvärt hade varit. Det valdes vid propositionens avfattning som en kompromissformel mellan olika meningar.

1940 års byggnadskostnadssakkunniga verkställde en utredning rörande kostnaderna för jordbrukets byggnader, vars resultat, bestyrkt av ett stort antal remissvar, blev att kostnaderna syntes för höga i jämförelse med jordbrukets bärighet. Man pekade på tre olika faktorer, som var för sig bidrogo till detta resultat. Vad särskilt arbetskostnaderna beträffar menade man, att tidlön borde tillämpas i avvaktan på överenskommelse om särskilda ackords-satser, anpassade efter jordbruksbyggnadernas karaktär särskilt vad ekonomibyggnaderna anginge.

Någon mera ingående undersökning om i vilka avseenden jordbrukets byggnader äro av sådan beskaffenhet att de avgjort skilja sig från byggnader, som tjäna andra behov, blev emellertid icke utförd. Man utgick snarare från att detta vore ett axiom. Icke heller utsträcktes undersökningen till att klargöra, varigenom de i de vanliga avtalen upptagna ackordsbestämmelserna komme att verka särskilt osmidiga och fördyrande, då de tillämpades på jordbrukets byggnader.

Dessa avgörande tvistepunkter parterna emellan böra nu göras till föremål för en objektiv utredning. Såsom förut påpekats, är uttrycket »byggnader för jordbrukets behov» oklart. För lekmannen på området synes det uppenbart, att jordbrukets ekonomibyggnader (såsom lador och ladugårdsbyggnader) äro av en sådan beskaffenhet, att deras uppförande bör vara väsentligt enklare än andra slags byggnader. Hur härmed faktiskt förhåller sig bör en tekniskt vederhäftig utredning kunna slutgiltigt klargöra på ett för alla godtagbart sätt. Andra »byggnader för jordbrukets behov», särskilt arbetarbostäder, synas icke på samma sätt kunna anses för enkla jämförda med vanliga bostadsbyggen, i synnerhet egnahemsbyggen. Emellertid bör ingen kunna göra några rimliga erinringar mot att en teknisk utredning även här utföres i syfte att konstatera vad som är. Resultatet av dylika utredningar bör kunna lägga en säkrare grund än man hittills haft för fruktbarande förhandlingar mellan parterna. Interpellanten har frågat, om jag fortfarande anser de i propositionen skisserade linjerna framkomliga. Det är min förhoppning, att man på det av mig tänkta sättet skall kunna bereda vägen för en fri överenskommelse mellan parterna, även om jag naturligtvis icke kan garantera att vägen blir framkomlig.

Interpellantens andra fråga innehåller även det spörsmålet, om jag har för avsikt att medverka till att vid byggnader för jordbrukets behov jordbrukarnas önskemål att utan hinder av organisationerna få anlita bygdens folk må

Svar på interpellation. (Forts.)

kunna förverkligas, eventuellt genom lagstiftning. Ordet »eventuellt» torde få tolkas så, att interpellanten ifrågasätter lagstiftning, endast om fri överenskommelse icke kan träffas.

I övrigt framgår icke av interpellationen vad interpellanten tänker sig kunna göras i lagstiftningsväg. Åsyftas blockadförbud må erinras om, att ett sådant i och för sig icke torde komma att giva något praktiskt resultat. Det skulle väl också verka egendomligt, om blockadförbud skulle införas enbart för jordbrukets byggnader, medan stridsåtgärder av denna natur skulle vara tillåtna för all annan byggnadsverksamhet för att icke tala om alla andra näringsgrenar, inberäknat jordbruket självt. Utan att närmare ingå på frågan om lagstiftning av annan art i syfte att reglera byggnadsarbetet för jordbrukets behov vill jag meddela, att jag, trots tvekan rörande möjligheterna att här finna en utväg, kommer att inom socialdepartementet låta undersöka, huruvida lagstiftningsvägen är framkomlig.

Det torde råda enighet därom, att avtalsvägen på detta område som på andra är att föredraga framför varje annan väg och att ansträngningarna böra inriktas därpå. För att emellertid åt det resta spörsmålet giva rimliga proportioner kan jag icke underlåta att till slut påpeka att i det nuvarande läget lönefrågorna, då det gäller byggnader för jordbrukets behov, med all sannolikhet spela en mindre roll än materialpriserna i alla de fall, där byggherren icke förfogar över egna råvarutillgångar. Det synes därför föga troligt att även den ur arbetsgivaresynpunkt radikalast tänkbara lösning av lönefrågorna för närvarande skulle leda till en mera omfattande byggnadsverksamhet inom jordbruket. I den av mig bebadade utredningen bör också frågan om materialprisernas betydelse för byggnadskostnaderna undersökas.

Härefter yttrade:

Herr Carlström: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet få framföra mitt tack för svaret på interpellationen, och särskilt för att det kommit så snabbt. Jag vill vidare uttala min tillfredsställelse över att statsrådet, såsom framgick av svaret, alltjämt omfattar de synpunkter, som framfördes i fjolårets proposition nr 251, och att statsrådet ämnar utreda frågan i dess olika faser, alltså inte bara när det gäller förutsättningarna för en rimlig avtalsuppgörelse, utan även då det gäller eventuell lagstiftning och frågan om materialpriserna.

Jag hör ingalunda till dem, som i en gårdagstidning — Social-Demokraten — kallades för »hejarklackar», och som anse, att man utan vidare lätt och ledigt skulle kunna få till stånd en lösning av det här problemet. Detta är en ganska svår fråga, det är jag mycket villig erkänna. Då vi på vårt håll år 1939 väckte en motion i frågan, hemställde vi om en allsidig utredning såväl i fråga om materialpriserna som i fråga om arbetslönerna. Då Kungl. Maj:ts proposition framlades i fjol, väckte vi ävenledes en motion, däri vi begärde en ytterligare utredning av frågan, detta fastän propositionen syntes lova ganska mycket och anledning måhända fanns att tro, att de linjer, som i propositionen skisserades, voro framkomliga. Vi kände oss emellertid icke riktigt övertygade om att den utredning, som byggnadskostnadssakkunniga under ganska snävt tillmätt tid fingo utföra 1940, skulle leda fram till något tillfredsställande resultat.

Jag är sålunda tacksam för den del av svaret, som låter oss få veta att det skall bli en grundlig undersökning. Sedan är givetvis den stora frågan: *vad blir resultatet?* Man kan icke säga, att det lämnade svaret andas så särskilt stor förhoppningsfullhet, då det gäller att lösa detta problem på ett rim-

Svar på interpellation. (Forts.)

ligt sätt, men som saken nu ligger till, är det rätt *farligt* om ingenting sker. Efter vad som framkom i en annan fråga här i riksdagen förra året på vårsidan och efter vad som uttalades i propositionen, där ju vissa löften gavs om ett positivt resultat, börjar man ute bland folket på landsbygden fråga sig, om regeringen *står maktlös*. Vi bruka ju säga, att vi här i landet ha trenne statsmakter: regeringen, riksdagen och pressen. Men nu börjar man allvarligt fundera över om man inte fått en fjärde statsmakt, nämligen byggnadsarbetareförbundet, som är starkare än regeringen, riksdagen och pressen tillsammans. Det är detta förhållande som gör, att det skulle vara mycket olyckligt, om man inte snart nog kunde komma fram till sådant resultat, att jordbrukets folk kunna få sina byggnadsarbeten utförda till rimligare priser än nu.

Jag är livligt medveten om att arbetspriserna icke ensamma förorsakat det besvärliga läge vi härvidlag nu kommit i, utan detta beror naturligtvis också i hög grad på materialpriserna. Men om nu en lantbrukare, som råkar ut för eldsolycka och blir tvingad bygga ett nytt boningshus eller en ladugård och förutom alla besvärligheter med materialanskaffning och stora materialkostnader också skall ha att betala de höga arbetspriser, som stipuleras i städernas och samhällenas byggnadsarbetareavtal, känner han sig nog *dubbelt* hårt drabbad.

Herr statsrådet har här i sitt svar påmint om att byggnadskostnadssakkunniga konstaterat, att medelarbetsförtjänsten för byggnadsarbetare på landsbygden ligger omkring 2,000 kronor per år och att detta är en lägre inkomst än många andra arbetares inom skilda fack. Det säges också ifrån de sakkunnigas sida, att när betalningen redan är så låg, så är naturligtvis detta ett mycket känsligt problem att angripa, särskilt då man vill påstå att arbetslönerna skulle vara för höga.

Ja, med statistik och beräkningar kan man nästan bevisa vad som helst. Det är möjligt att statistiskt bevisa, att en skogs- eller flottningsarbetare inte kan leva på 1,200 kronor om året. Men han får leva på 1,200 kronor om året i alla fall! Jag vet inte hur det går till, men han får dra sig fram. Han får förmodligen under de tider, då det är besvärligt på det arbetsfält, där han är engagerad, försöka komma över något annat litet arbete, som kanske inte direkt kan tagas med i beräkningarna men som ändå gör, att han kan dra sig fram. Och det där talet om att byggnadsarbetarnas — i varje fall de fackligt anslutnas — löner inte skulle vara tillräckliga, kan jag för min del inte riktigt förstå.

Jag har här i min hand en P. M., som den ena parten i de förhandlingar som nu gått sönder, nämligen arbetsgivaresidan, har uppställt och där man i huvudsak redogjort för samma synpunkter i avseende på förhandlingsgången och förhandlingarnas misslyckande som herr statsrådet i interpellationssvaret har framfört. Men till detta har också fogats en utredning om vad som efter gällande prislister nu under 1941 fått betalas för vissa arbeten inom byggenheten på landsbygden. Det heter i denna P. M. bl. a.:

»Vidare har arbetsgivareparten presterat en bevisning för hur nuvarande ackordsprislister påverka arbetet på landsbygden i enlighet med till denna P. M. fogade bilagor. Bilagorna nr 360—362 äro verifierade genom mätningsskilderingar, så ock exemplet nr 1 å bilaga nr 363. De övriga exemplen å bilaga nr 363 äro bestyrkta av byggmästare, men kunna verifikationer icke presteras å dem.»

Jag tar då först bilagan nr 360, med uppgifter rörande sammandrag av 629 mätningsskilderingar, omfattande i huvudsak allt ackordsarbete av angivet slag vid respektive byggnaders utförande. Utredningen gäller ackordsöverskotten vid byggnadsarbeten på landsbygden, utförda av LEA hösten 1941. Där får man i tabeller specificerat vad de olika arbetarna — trä-, mureri- och grovarbetare

Svar på interpellation. (Forts.)

— haft i timlön. Jag skall icke trötta kammaren med att anföra alla dessa siffror. Jag skall endast ta sammandragen av siffrorna för bostadsbygge och ekonomibygge. För bostadsbygge utgjorde timlönen 232,519 kronor. Ackordsöverskottet utgjorde 178,142 kronor eller 76.6 %. I fråga om ekonomibyggnaderna har timlönen utgjort 123,502 kronor och ackordsöverskottet 98,972 kronor, vilket gör 80.1 %.

Om jag sedan går till bilaga 362, så finner jag där, att i det första numret, nr 639, har timlönen för formsättning och stämpning av valv utgjort 298 kronor och ackordsöverskottet 730 kronor, vilket gör 245 % i ackordsöverskott. Går jag längre ned på listan finner jag ett mera rimligt exempel, nr 616, ekonomihus för lantbruk. Timlönen utgjorde där 102 kronor och ackordsöverskottet 131 kronor eller 128 %.

Jag går vidare över till bilaga 361. Även där skall jag anföra endast ett par exempel. I nr 20 har timlönen utgjort 20 kronor och ackordsöverskottet 44 kronor, alltså ett ackordsöverskott av 220 %. I nr 183 har timlönen utgjort 118 kronor och överskottet 141 kronor. Procentsatsen där blir 119. Det gäller *hantlangning* till murning i stallbyggnad. I fråga om *inredning* i stallbyggnad, nr 184, har timpenningen varit 62 kronor och överskottet 111 kronor. Det gör ett överskott på timlönen av 180 %.

Jag skall inte uppehålla mig längre vid dessa exempel. Jag skall bara ta ett par andra exempel från bilaga 363. För ett impregneringsarbete å bjälkar, som utförts på 17 timmar, har timlönen varit kr. 1:31 per timme, men arbetet har gått till kr. 148:63. Det gör en timförtjänst av kr. 22:27 eller ett ackordsöverskott av 567 %. Det är ett av de galnaste exemplen.

Sedan skall jag ta ett enda exempel till. Det gäller beslagning av inkörsportar med smidda utanpåliggande gångjärn på fastsatta hakar, då portens sammanlagda höjd och bredd i meter är 5.60, vilket är normalmått till portar i en hiss-lada. Arbetet tar en tid av en timme å kr. 1:22, men kostar enligt ackordsprislstan, tabell 27, kr. 11:76. Ackordsöverskottet blir där kr. 10:54 eller 863 % på timpenningen.

Nu är det uppenbart att man kan säga, att de sistnämnda äro extrema exempel, som jag anført. Men det är nog tyvärr så, att då det gäller byggnadsarbete, så kommer, om byggnadsfackföreningen skall ha hand om det, byggnadslönen att spela en väsentlig roll. I mitt anförande i debatten i fjol, då frågan var före här i kammaren, anförde jag ett exempel från mitt län. Det gällde en ladugårdsbyggnad, visserligen en rätt stor sådan. Kostnaden för byggnaden var beräknad, vill jag minnas, till 176,000 kronor, men byggmästaren hade uttalat att han skulle kunnat uppföra ladugården 40,000 kronor billigare, om han fått använda icke organiserad arbetskraft. Stenografen uppfattade det som 14,000; han tyckte väl att det var alldeles orimligt att man skulle kunna spara 40,000 kronor på ett sådant bygge.

När Social-Demokraten i sin ledare i går frågade: Vill man sänka bygglönerna på landsbygden med 10, 20, 30 eller kanske 50 %, så kan man med utgångspunkt från dessa siffror i ackordsprislstan svara, att man vill nog sänka dem mycket mera, när det gäller ackordsöverskott på 800 %, än nyss nämnda procentsatser. Det är uppenbart, att här föreligger — såsom också uttalats både ifrån byggnadskostnadsakkunniga och i propositionen — inga rimliga paralleller mellan byggnadskostnaderna sådana de nu te sig vid jordbruket och de inkomster, som jordbruket har att räkna med. I vår motion i fjol framhöllo vi också, att det syntes inte finnas mer än en av de två vägarna att gå: antingen måste byggnadskostnaderna nedbringas eller också måste priset på jordbrukets produkter höjas, någon tredje funnes ej. Men då det gäller att höja priset på jordbrukets produkter veta vi, att man får gå fram med stor för-

Svar på interpellation. (Forts.)

siktighet. Då man nu från visst håll känner sig så förgrymmad över att man vill göra något för att skydda landsbygden från den rovdrift, som dessa ackordsöverskott utgöra, är det märkvärdigt att man inte erinrar sig den samhällssolidaritet, som nu krävs av vårt folk. Om det är så, att en jordbrukare ger sig iväg till staden och säljer 1 kg. smör för 1 krona mer än vad priset är fastslaget till, så råkar han ut för statsmakterna och får plikta. Men om man här på grund av vissa oskrivna lagar har möjlighet att ta ut en ackordsförtjänst, som kan anses vara mycket större och mera anmärkningsvärd än den där kronan på 1 kg smör, så säger man att det är fullt lojalt. Vi måste nämligen respektera att man »håller linjerna klara» och att ingen får tränga in på de skilda fackens område till andra löner än vad facken bestämma. Statsrådet har ju också i sitt svar varit inne på den saken, då han talar om lagstiftningsåtgärder. Han säger: »I övrigt framgår icke av interpellationen vad interpellanten tänker sig kunna göras i lagstiftningsväg. Åsyftas blockadförbud må erinras om att ett sådant i och för sig icke torde komma att giva något praktiskt resultat.» Statsrådet har strax förut funderat över om jag eventuellt vill ha både avtalsuppgörelser och lagstiftning. Jag kan ju be att få säga, att jag vill inte vara konungsligare än konungen själv, ty i såväl byggnadskostnadssakkunnigas förslag som i fjolårets proposition talades det om avtalsuppgörelse, och man ville söka komma fram till det, men på samma gång talade man om att det var ett *legitimt krav*, att »bygdens folk» kunde få användas till byggnadsarbete utan att bli trakasserade av fackföreningarna. Nu vill jag säga, att om den linje, som skisserats, kommit till stånd avtalsvägen, hade jag uppenbarligen icke framfört min interpellation. I varje fall måste man, om ett sådant försök göres, se vart ett sådant pekar innan man kräver andra åtgärder. Jag är emellertid inte övertygad om att, därest man skulle åstadkomma en avtalsuppgörelse, denna bleve så synnerligen varaktig, ty man riskerade nog att jämt och samt få känning med den andra parten inom fackföreningarna, som försökte nagga denna uppgörelse och så småningom åstadkomma, att det bleve ungefär som för städerna och samhällena. Framtiden får utvisa, om vi komma så långt på denna väg.

Men när det gäller frågan vad ett blockadförbud skulle innebära och att det inte skulle leda till åsyftad verkan, så förstär jag ju att det är ganska besvärligt. Man rullar ju upp hela problemet om tredje mans rätt o. s. v., då det gäller att åstadkomma en lagstiftning, där man kan skydda folk som *vill arbeta* men *inte får det*. Jag menar emellertid, att man driver här i landet organisationsanspråken en smula in absurdum. När statsrevisorerna i höstas besökte Långmora fingo vi veta, att där var en skomakare som inte kunde halvsula de internerades skor, ty det stred mot hans uppfattning om fackens rätt att få arbeta efter vissa bestämda löner. I Långmora fick man därför skicka sina trasiga skor till en alkoholistanstalt, som låg ett stycke därifrån och där internerna, skomakarna, voro så samvetslösa att de halvsulade skor utan att tänka på att de bröto mot organisationerna.

Men är det nu riktigt att försöka få in människorna, allesammans, varenda en, i fällorna? För jordbrukarnas del skulle det nog kunna sägas ligga nära till hands att även de skulle vara så där väldigt angelägna om att ingen fick arbeta på jordbruksområdet utan att vara jordbrukare och att de skulle börja trakassera skomakare eller skräddare, som ha villaområden och producera potatis och grönsaker, men jag har aldrig hört att det fallit någon lantbrukare in att gå till väga på det sättet. Om det nu blir så, att det ute på landsbygden — som det fortfarande är, dess bättre, på en del håll — finns byggnadsarbete, som i känslan av att det är fullständigt orimligt att tillämpa städernas och samhällenas mätningsskolor arbeta åt jordbrukare utan att kräva en efter dessa

Svar på interpellation. (Forts.)

avtal gällande lön, så tycker jag att det är ganska anmärkningsvärt, att man då skall komma och säga, att detta få ni inte göra. Man har nu emellertid här i landet inom stora områden tagit sig för att från byggnadsarbetarfackföreningarna ställa till med blockad så snart byggmästarna använda icke organiserat folk, och denna så att säga inringningsverksamhet håller på att omsluta vissa landskap nästan helt och hållet. Det heter i den promemoria jag har här: »Sedan förhandlingarna avbrutits, igångsatte byggnadsarbetareförbunden en kampanj mot entreprenörföreningens medlemmar, såtillvida att de en för en erbjödo dem kollektivavtal, och när dessa stadgeenligt vägrade underskriva dem, blevo de blockerade. På relativt kort tid blevo således ett 40-tal byggmästare i Halland och Skåne på detta sätt blockerade.»

Jag måste säga, att kan man inte komma fram till en avtalsuppgörelse av stabilare karaktär, så återstår det nog ingen annan väg än att söka *genom lagstiftning skydda jordbrukets folk*, då det är fråga om att få använda den arbetskraft, som vi nu i åtskilliga vändningar tala om och som kan stå till förfogande därute.

I slutet av interpellationssvaret säger statsrådet: »För att emellertid åt det resta spørsmålet giva rimliga proportioner kan jag icke underlåta att till slut påpeka, att i det nuvarande läget lönefrågorna då det gäller byggnader för jordbrukets behov med all sannolikhet spela mindre roll än materialpriserna i alla de fall, där byggherren icke förfogar över egna råvarutillgångar.» Och statsrådet fortsätter, att det kan inte, även om man kunde ordna den här saken, vara möjligt att nu tänka sig få igångsatt en mera omfattande byggnadsverksamhet inom jordbruket.

Jag är medveten om att det är ganska svårt att nu kunna igångsätta en *omfattande* byggnadsverksamhet även om man i fråga om lönerna kunde få en viss reducering, men man frågar sig onekligen, hur situationen framöver skall utveckla sig. Nog kan man väl hoppas, att materialpriserna, när kriget är över, så småningom komma att sänkas, men det kommer enligt min uppfattning att ta så lång tid, att om ingenting *nu* göres för att verkställa reparationer och nybyggnader vid jordbruket, så kommer jordbrukets husbestånd att på ett betänkligt sätt eftersättas. Det är därför av stor vikt att regeringen nu, såsom herr statsrådet har utlovat, snabbt sätter igång de utredningar, som här äro skisserade, och också så fort som möjligt försöker komma fram till några *positiva resultat*. Jag understryker vad jag sade i början, att det är *farligt* i denna tid för regeringen att här ingenting göra.

På grund av förfall för sekreteraren övertogs nu protokollsföringen, jämlikt herr talmannens bestämmande, av tjänstemannen hos kammaren, sekreteraren G. Britth.

In fidem

Sune Norrman.

Herr Wallén: Herr talman! Jag vill för min del säga, att jag är mycket tacksam dels mot interpellanten för hans interpellation och dels mot statsrådet för det välvilliga svaret. Jag skulle emellertid vilja framhålla en sak: svårigheterna att bygga under nuvarande förhållanden.

Vid det stora åskvädret förliden midsommar var jag nog olycklig att få min ladugård, mina stallar och mina uthus nedbrunna genom eldsvåda. Jag uppdrog omedelbart åt Lantbruksförbundets byggnadsbyrå att uppgöra nya ritningar och så satte jag i gång. Material inköptes, utom virke, och jag funderade till och med på att köpa det också för att få det hela klart fortast

Svar på interpellation. (Forts.)

möjligt. Jag tog ett par personer från Stockholm, som skulle lägga grunden, och så lät jag mitt folk sätta i gång röjningsarbetet. Det var tre personer, som bodde på gården, och dessa betalade jag kr. 1:10 i timmen samt fri bostad och vedbrand jämte lyse. Det säges, att det skulle vara rätt bra betalt där ute; det var något mer än grov- och fabriksarbetarna ha vid tegelbruken runt omkring. Dessa arbetare vände sig också till mig och kommunalmännen där ute båda mig, att jag skulle ta hand om så många som möjligt vid bruken för att minska arbetslösheten, vilket jag lovade.

Jag började med att ta in tre stycken arbetare. Det hade emellertid inte gått så många dagar, förrän jag fick besök av en medlem av grov- och fabriksarbetareförbundet. Sedan han undersökt saken och fått reda på förhållandena, yttrade han till den, som hade hand om arbetet där ute — själv var jag i Stockholm — att ingenting vore att åtgöra i saken, men att han i alla fall skulle meddela förbundet.

Det dröjde därefter ungefär tre veckor. Jag bor nu 32 kilometer närmaste landvägen från Stockholm. Jag betraktar alltså platsen som land, och det är fråga om ett vanligt jordbruk med trädgårdsskötsel. Men avståndet är inte större än att en bil med fyra ombudsmän kunde resa ut, och dessa dekreterade bestämt och utan vidare, att mitt folk skulle avskedas och att Stockholms stads lönebestämmelser skulle tillämpas. Platsen lär nämligen ligga inom den cirkel, som man beslutat skall tillhöra Stockholms stad i lönehänseende. Den är nästan kringfluten av vatten, och vägarna dit gå i krokar.

Man gick emellertid efter underhandlingar med på att timlönen skulle fastställas till kr. 1:74 för grovarbetet i stället för kr. 1:75 i Stockholm vid bostadsbygge, vilket jag också nödgades betala under några dagar, tills jag upphörde med arbetet. Det är billigaste dyrort där ute, folkpensioneringen o. s. v. är ju rättad därefter, men fackföreningen dekreterade, att lönen skulle ändras med blott ett öre i timmen. Det är ju rätt märkvärdigt, och jag måste säga, att jag, som tidigare varit anhängare av dyrortsgraderingen, börjar verkligen fundera på om det systemet skall kunna fortsätta, om man över huvud taget kan tala om dyrortsgruppering. Detta som en utvikning från ämnet.

Emellertid hade detta till följd, att jag, när jag kom hem, satte in mitt folk igen ty de voro givetvis missbelättna med att bli arbetslösa, samtidigt som andra skulle sättas i deras ställe. Jag förstår dem så mycket mer som dessa tre personer tillhörde en och samma familj, bestående av tolv personer, av vilka sju bo på min gård. Jag måste tillägga att jag ansåg, att det även var en social fråga, att dessa personer fingo arbete. Jag vill även framhålla, att det arbete, de utförde, bestod i att ta reda på gödsel i gödselstaden och att skaffa bort eldsbränderna, men detta arbete kunde de inte få utföra. Emellertid satte jag in dem igen i detta arbete och upphörde med det andra och sedan har jag haft relativ ro. Timmermännen ha emellertid lovat att komma tillbaka i sinom tid.

Jag måste för min del säga, herr statsråd, att jag skall sannerligen inte, hur gärna jag än skulle vilja, sätta i gång byggnadsverksamheten på de lösa grunder, som här nämnts. Nu har jag skjutit på saken och huggit skog själv i stället för att köpa virke, men det virket kan ju ligga kvar tills normala tider komma.

Det kan emellertid inte vara i vare sig statens, samhällets eller arbetslöshetens intresse, att man inte i dessa tider kan utnyttja arbetslösa människor för byggnadsverksamhet mot skäliga löner. Det går ju inte att bygga upp utusen på en gård med de löner, som äro bestämda för husbyggen i Stockholm, och samtidigt få det räntabelt. Det är otänkbart.

Jag vill därför med dessa ord bara kort och gott ha sagt att det tillstånd, som råder, väcker mycket blandade känslor. Här har börjat att bli samarbete

Svar på interpellation. (Forts.)

mellan olika arbetargrupper, men jag försäkrar herr statsrådet, att om statsrådet komme hem till mig och talade med mina arbetare, som själva äro organiserade och i vanliga fall ha avtalsenliga timlöner, skulle det bli ord, som inte äro angenäma att höra. Det bör därför byggas en brygga, som är möjlig att acceptera för alla parter. Då kan det åtminstone i viss mån bli arbete, men för närvarande är det hopplöst.

Jag ville emellertid bara tala om hur det ligger till med ett praktiskt exempel, som kan kontrolleras av vem som helst av herrarna i fråga om data och personer.

Herr Liedberg: Herr talman! Det har vid flera tillfällen funnits fullgod anledning att begära ordet i landsbygdens byggnadsfråga. Jag erinrar om den gång då riksdagen i våras behandlade propositionen om anslag till främjande av byggnadsverksamheten bland annat på landsbygden. Jag kan erinra om remissdebatten i höstas, och jag kan erinra om remissdebatten för några dagar sedan.

Vi äro en hel del och jag bland dem, som ha avhållit oss från att gå upp i debatten. Så länge förhandlingar voro förestående eller pågingo, ville vi inte riskera att med en debatt öka den irritation, som kanske på båda hållen var tillräckligt stor ändå. Situationen i dag är sådan, att förhandlingarna definitivt ha strandat, och jag tror inte det kan eller bör förmenas ens den som är part i målet att tala om, vad som efter hans uppfattning verkligen har hänt, vad det verkligen rör sig om. De sista dagarnas presspolemik i ärendet inte minst kan motivera att till detta knyta några reflexioner.

Herr Carlström har delvis refererat gången av det hela i anknytning till statsrådets svar. Jag behöver icke uppehålla mig vid hur förhandlingarna sattes i gång och hur de fortskredo under olika former för att i början av december definitivt stranda. Men vad jag gärna skulle vilja uppehålla mig vid är de punkter de strandat på, och jag stödjer mig därvidlag på den offentliga rapport, som medlingskommissionen har avgivit i frågan. Jag tror, att den är ett så objektivt dokument, som man överhuvud taget kan åberopa.

Medlingskommissionen yttrar bl. a. i rapporten, att till grund för förhandlingarna har legat ett tidigare omnämnt, av arbetsgivareparten framlagt förslag till avtal. Så går kommissionen igenom de olika huvudpunkterna i förslaget. Det som först nämnes är, att avtalet skulle begränsas att gälla medlemmar av nämnda arbetsgivare- och arbetareorganisationer. Det är alldeles givet, att en sådan begränsning är nödvändig, om det överhuvud taget skall kunna finnas någon mening i uttalandet om att vid byggen också bör få användas bygdens eget folk. Det är ett uttalande, som statsrådet gjorde i byggnadspropositionen i våras, det är ett uttalande, som statsrådet i dag har förklarat sig fortfarande anse riktigt, och det är ett uttalande, som utskottet vid behandlingen av propositionen i våras ytterligare underströk. Huru ligger det nu i själva verket till med möjligheterna att överhuvud taget använda bygdens folk? Det finns helt enkelt inga möjligheter! Därvidlag är det antingen — eller. Det är *antingen* ett byggnadsfackets omhändertagande av bygget med ackordsprissättning *eller* en byggenkap, som skall bedrivas helt och hållet utanför byggnadsfacket och då, såsom förhållandena utvecklats sig, i regel i konflikt med byggnadsfackets män. Det finns överhuvud taget ingen möjlighet med det nuvarande systemet att t. ex. vid ett bygge använda *såväl* vissa fackligt organiserade snickare, murare eller grovarbetare *som* s. k. bygdens folk, antingen detta är gårdens egna arbetare, vilket är fallet låt oss säga vid de större jordbruken, eller det är mera tillfälligt engagerade arbetare, vilket i regel är fallet, eftersom bondejordbruken äro de oftast förekommande här i landet. Om det hade öppnats

Svar på interpellation. (Forts.)

någon möjlighet att diskutera tanken att låta dessa olika kategorier samarbeta, om man hade kunnat diskutera löner och ackordsatser för de byggnadsarbetare, som skulle engageras vid byggena *vid sidan om* de övriga arbetarna, hade man kanske kunnat komma fram till resultat. Men någon sådan möjlighet har icke under förhandlingarna stått öppen. En kombination mellan de berörda parterna i det tilltänkta avtalet och arbetskraft sorterande under ett annat avtal eller bygdens folk, som ibland är sig självt nog, i avtalshänseende d. v. s. personer som icke sortera under något avtal alls utan kunna vara företagare av mindre eller medelstor storleksordning, har kategoriskt avvisats av arbetarparten.

Kommissionen refererar vidare, att enligt avtalsförslaget skulle arbetet efter arbetsgivarnas val kunna bedrivas antingen mot timlön eller såsom ackordsarbete. Så vitt jag förstår är detta fullständigt i linje med både departementschefens och utskottets uttalanden. Departementschefen yttrade bl. a.: »Förutsättningen för att en ur alla parter synpunkt önskvärd utveckling av byggnadsverksamheten för jordbrukets behov skall komma till stånd torde vara, att vederbörande parter kunnat enas om att arbetet må kunna utföras mot tidlön. Detta torde icke utesluta, att överenskommelse om för sagda byggnadsarbeten lämpade ackordsprislister träffas.»

Vidare heter det i kommissionens referat, att enligt § 4 i förslaget till överenskommelse skola parterna gemensamt utarbeta nya, för jordbrukets byggnadskap anpassade ackordsprislister. Man har alltså till punkt och pricka sökt följa de direktiv, som statsmakterna utstakade, när det gällde att komma till en lösning av frågan.

Kommissionen går sedan in på frågan om timlönen och yttrar, att »några större avvikelser från de i riksavtalet fastställda tidlönetarifferna icke syntes avses av arbetsgivarna». Det är alldeles riktigt. Men hur ligger det nu till med dessa zonindelningar? Det finns en zonindelning från 1 till 8, och några hänsyn till landsbygdsintressena eller någon klassificering ur landsbygdens utgångspunkter finnes i blott mycket liten utsträckning. Det är dessutom en sak, som jag skall be att få peka såsom mycket anmärkningsvärd i detta sammanhang, och det är den, att ackordsprissättningen, denna dominerande fråga, icke, såsom man skulle kunna tycka vore naturligt, är knuten till zonindelningen utan följer med endast till grupp 5. Ackorden äro, som det heter, »upphängda» vid grupp 5. Om timlönen sedan sjunker till grupp 6, 7 eller 8, sjunka icke ackorden, och detta är väl en av anledningarna till att ackordens nivå förefaller i varje fall oss på landsbygden så absurd.

Det har från motpartens sida i pressen anförts bl. a., att hela landsbygdens kritik mot ackordslönesystemet skulle bero på någon sorts känslotänkande. Jag har en hel del material, som jag tror är alldeles tillräckligt för att belysa, att det ingalunda kan vara fråga om något känslotänkande härvidlag. Det är kalla realiteter det rör sig om. Herr Carlström har nyss refererat så mycket i sifferväg, att jag icke skall fortsätta på den vägen. Materialet står till förfogande för vem som helst som intresserar sig för saken. Men jag kan ju nämna beträffande det sammandrag han lämnade å ackordsöverskotten, som slutade på 78 % för träarbeten, 79.2 % för mureriarbeten och 63.7 % för grovarbeten, omfattande en byggnadssumma av 356,000 kronor, att uppgifterna bygga på de faktiska avlöningslistorna och mätninglistorna. Det föreligger en bristande överensstämmelse mellan de olika intressenternas statistik. Det har också från den andra sidan lämnats en ganska rikhaltig statistik, som visar överskott på 39 %, 51 %, 57 % och 68 %, olika grupper sammanförda. 1940 skulle motsvarande procental vara 69.8, 52 och 47. Det är en skillnad mellan vår uppfattning och arbetarpartens, som nog i allmänhet rör sig om mellan 20 och 30 %. Jag kan beträffande den saken bara vitsorda och upprepa, att de uppgifter, som

Svar på interpellation. (Forts.)

ha framlagts från landsbygdshåll, äro verifierade alltigenom. Jag vill icke därmed rikta någon anklagelse mot motparten för något slags falska uppgifter, men jag vill säga, att det lämnas den upplysningen — den har också muntligen framförts — att man därvidlag bygger på arbetslagens egna uppgifter. Där finns en möjlighet till felkälla: omkostnaden utgår ju under alla förhållanden efter ackorden, där ackord tillämpas — och det är ju det vi tala om — och huru stort timantalet är blir ofta en fråga av relativt sekundär betydelse. Jag påstår ingenting, men jag kan tänka mig, att en felkälla kan ha uppstått därigenom att timantalet upptagits på ett kanske icke fullt noggrant sätt. Man har ansett det vara av mindre betydelse. Totalinkomsten för arbetarna blir densamma, och totalutgiften för byggherren blir densamma. Om detta kan vara anledningen eller om det finns någon annan, det kan man kanske i den kommande utredningen skapa klarhet i.

Så vitt jag förstår har man från landsbygdshåll från början till slut sökt följa direktiven. Vilket svar har man då mött? Jag tillåter mig icke här uttala någon subjektiv uppfattning härom. Jag vill för min del — i hur hög grad jag kan lyckas kan jag icke nu säga — söka hålla denna debatt på ett så objektivt plan som det är mig möjligt, och då kan väl knappast underkännas ett uttalande, som har gjorts av medlingskommissionen, ett uttalande som jag skall be att få delgiva kammaren. Efter referatet av parternas önskemål, närmast landsbygdspartens, säger kommissionen ordagrant: »Arbetarna ha motsatt sig alla dessa krav och klart avvisat att i någon form medgiva fakultativ tillämpning av ackordsprislistorna. Deras inställning i detta avseende har t. o. m. varit så bestämd, att de krävt en förklaring av arbetsgivarna, att dessa ej motsatte sig obligatorisk tillämpning av ackordsprislistorna, innan arbetarna överhuvud taget önskade inlåta sig på diskussion av övriga frågor.»

Jag citerar vidare: »Deras», d. v. s. arbetarpartens, »allmänna inställning har varit att inga skäl föreläge för införandet av andra villkor i avseende å byggnadsarbete för jordbrukets behov än dem, varom överenskommelse träffats för övrigt byggnadsarbete vid det för byggnadsindustrien gällande riksavtalet. De ha dock förklarat, att därest man från arbetsgivarehåll kunde peka på särskilda arbeten, som enligt ackordsprislistorna bleve oskäligt dyra, eller på luckor i dessa, de vore villiga att diskutera dessa frågor.» Den senare delen — önskemålet att bristfälligheter bli påpekade, har uppfyllts, ja, uppfyllts *innan* det uttalande gjordes, som jag nyss citerade. Man har nämligen motsatt sig alla krav och avvisat alla förhandlingar, därest icke en förhandsförklaring från arbetsgivarnas sida föreläge, att ackorden utan vidare skulle komma att godtagas.

Jag skall be att nu ett ögonblick få uppehålla mig vid frågan om det kan vara riktigt, att det icke kommer vederbörande vid, vilken inställning landsbygden har eller vilken förmåga landsbygden har att betala, emedan arbetet är lika mycket värt, vare sig det utföres på det ena stället eller på det andra, avser den ena byggnaden eller den andra. Det är klart att den som tillkämpat sig vissa förmåner — främst då i städer och samhällen — finner det mycket lockande att söka bibehålla dessa förmåner, vari de nu bestå. Det finns emellertid en sida av saken, som visserligen icke har intresserat byggnadsfackets män, men som jag tror är av den art, att den knappast kan undgå att fånga kammarens intresse och ännu mindre intresset hos det svenska folket eller folkhushållet i dess helhet. Man säger bara: frågan som sådan kommer fackföreningarna icke vid. Ja, men hur är det med den saken? Jo, det är alldeles givet, att om vi vilja gå in för en prissättning på alla produkter och alla förnödenheter, som är likartad för hela landet, så kan man nog börja diskutera om ett avtal, som kan passa för hela landet också. Vill den konsumerande all-

Svar på interpellation. (Forts.)

mänheten betala, låt mig säga 40 öre för en liter mjölk, får nog den konsumerande byggherren på landet, vare sig han är stor eller liten, börja resonera om zon I:s timlöner, ackordsprislistor o. s. v. i den stilen. Men den som vill gå den vägen frågar jag: Är det nu icke så att, om det så bara gäller 1 öres förhöjning i priset på mjölken, detta blir en regerings- eller riksdagsfråga, en fråga om valutavärden och allt dylikt, ja om huruvida den konsumerande allmänheten skall kunna bära denna kristidens tunga. Men här säga byggnadsfacken bara: detta är en sak, som icke kommer oss vid; vilja ni ha våra tjänster, få ni betala dem, efter vad vi få för dem i städer och samhällen. Antingen få vi väl då gå in för att höja alla priser i nivå med dem, som gälla i städer och samhällen, eller också få vi acceptera det faktum, att en krona på landsbygden har ett annat värde än i städer och samhällen, och som en följd därav söka åstadkomma paritet mellan omkostnadskontot och inkomstkontot därstädes. Ty annars går det hela icke ihop. Jag tror nämligen icke, att det i längden överhuvud taget går att tillämpa en så pass osolidarisk lönepolitik som den nuvarande. Jag förstår ju mycket väl, att de fackanslutna, som lyckats tillkämpa sig en privilegierad ställning, en ställning som praktiskt taget är bättre än alla andra arbetsgruppers, gärna vilja bibehålla denna ställning. Jag tror emellertid icke, att detta är möjligt i längden, och min tro är, att större delen av fackföreningsvärlden är av ungefär samma åsikt, en uppfattning, som jag för min del hyser på grund av många personliga vittnesmål, som jag fått mottaga, och detta även om motsatta meningar komma att göra sig gällande under den fortsatta debatten här i dag.

På landsbygden är arbetet icke särskilt högt betalt. Låt vara att det en och annan gång lyckligtvis kan hända så att en arbetare eller en företagare — den senare är oftast själv arbetare — kan komma åt att tjäna litet mer än vanligt, exempelvis på sockerbetorna eller dylikt. Men icke faller det därför vederbörande in att säga, att eftersom han kunnat inregistrera den och den timlönen på det eller det ackordet så vägrar han att sedan ta något annat lägre betalt arbete. Så är icke sed på landsbygden, ty om så vore fallet, skulle landsbygden icke kunna existera. Där får man finna sig i att ta emot den lön, som omständigheterna medge. På landsbygden ligger timlönen numera mellan 80 och 90 öre, medan vissa ackordsarbeten ge något mera. Men när det gäller byggnadsfacket rör det sig om en timlön, som i den lägsta gruppen är 1 krona 22 öre. Härtill kommer kristillägg, som f. n. väl går till c:a 12 procent eller ungefär 14 öre och som enligt det nya ramavtalet kommer att stiga, om jag minns rätt, till mellan 16 och 17 procent, varför hela timlönen skulle bli c:a 1 krona 40 öre. Trots detta anses inkomsten ekonomiskt sett så otillfredsställande, att man avbryter förhandlingarna och vägrar inlåta sig i vidare resonemang, om man icke över hela linjen får sina ackord garanterade!

Detta är en inställning, som landsbygdens folk har mycket svårt att förstå, och krav, som den för sin egen del aldrig skulle kunna våga drömma om att kunna göra anspråk på. Det gäller icke här, ärade kammarledamöter, att på något sätt kasta ut byggnadsarbetarna från landsbygden. Frågan gäller tvärtom, om landsbygdens folk, såsom successivt skett under senare år, självt skall kastas ut från sin byggnadsverksamhet och förmenas sin allmänt vitsordade legala rätt att självt handha sitt byggnadsarbete. Vad vi, landsbygdens folk, begära är att vi skola få använda oss av och samarbeta med byggnadsfackets män, att få dra nytta av deras tjänster till rimliga priser. Möjlighet finns, såsom jag tidigare nämnde, icke i närvarande stund att vid ett bygge samla 10 av bygdens män — det må gälla en större företagare med eget folk eller en mindre företagare med grannar och anförvanter — vare sig för enklare handräckningsarbete som att slå i en spik eller att bära grejor eller för ut-

Svar på interpellation. (Forts.)

förändret av något mera kvalificerat arbete, som dock icke fordrar någon professorslärdom, och *samtidigt* hålla sig med låt mig säga två yrkeskunniga murare eller snickare. Ty finns det en eller två män av facket, kommer genast den centrala fackliga organisationen på orten och lägger fram ett papper till underskrift, enligt vilket byggherren skall förbinda sig att för de vid bygget sysselsatta tillämpa ackordsprislistan.

Ett i hela denna diskussion mycket använt argument, som återkommer såväl i byggnadssakkunnigas utredning och i debatten om denna som i herr statsrådets svar, är den korta byggnadssäsongen. Talet om den korta byggnadssäsongen ger det intrycket, att byggnadsarbetarna trots sina stora timlöner och goda ackordsförtjänster till följd av det ringa antalet arbetstimmar genomsnittligt sett ha en relativt låg inkomst. Så får emellertid landsbygdens folk icke resonera. Har man på landsbygden icke arbete med sådd och skörd, så får man ta arbete i skogen, och finns det icke arbete i skogen, så får man ta sig för något annat. Man får vara nöjd och glad åt att arbeta och att få den förtjänst, som kan erbjuda sig. Var och en kan se efter i arbetsmarknadsrapporterna, om det på landsbygden finns något överflöd på arbetare, som skulle kunna förhindra en arbetsvillig från att få arbete. Jag tror icke att någon skall kunna visa, att en byggnadsarbetare, som till äventyrs saknar sysselsättning med byggnadsarbete året runt, icke skulle kunna få ett skäligt betalt arbete på landsbygden under alla delar av året. Detta är vad som förekommer redan nu i mycket stor utsträckning, men därom talas icke i statistiken! Detta är också en sak, som en överenskommelse skulle kunna främja. Denna ofta påtalade korta arbetssäsong på landsbygden skulle i mycket stor utsträckning kunna förlängas, om bara byggnadsfackets arbetare kunde förmå sig att samarbeta med landsbygdens folk. På landsbygden förefinns nämligen ett mycket stort latent byggnadsbehov. Vi på landsbygden få i mycket stor utsträckning finna oss i att hålla byggen i gång under de tider på året, då efterfrågan på byggnadskunnigt folk icke är så stor i städer och samhällen. Det är mycket vanligt att byggnadsarbeten sättas i gång på landsbygden en eller annan månad innan byggnadsfacken på allvar strömma in till städer och samhällen, och lika vanligt är det att dessa byggnadsarbeten kompletteras på hösten, då städernas huvudsakliga byggnadsverksamhet börjat avstanna.

Arbetssäsongen skulle i mycket stor utsträckning kunna utökas. Men nu är det ju så att vederbörande icke vilja ha det på det sättet. Vederbörande vilja icke ha detta samarbete eller denna sammanblandning av byggnadsfackets män och landsbygdens folk. Man strävar kort sagt efter en monopolställning. Detta är inga överord, ty så här säger landsorganisationen själv i ett uttalande, som återfinns på sid. 160 i propositionen nr 251 vid föregående års riksdag. Det heter där i departementschefens uttalande: »I övrigt förklarar sig landsorganisationen 'finna det vara förklarligt, om man från byggnadsfackens sida söker trygga utkomstmöjligheterna för egentliga yrkesutbildade byggnadsarbetare på landsbygden genom en avtalsmässig monopolisering av arbetstillfällena, men lika förklarligt att man från jordbrukarnas sida motsätter sig en sådan politik. En ur båda parternas synpunkt rimlig lösning av dessa intresse-motsättningar är', säger landsorganisationen, 'en trängande social angelägenhet'.»

Jag skulle till dessa klart konstaterade monopolsträvanden vilja knyta en reflexion och fråga: Hur ställer man sig till andra grupper, som söka skaffa sig monopol? Hur har man ställt sig till de påstådda men ingalunda bevisade strävandena från jordbrukarnas sida att få monopol på mjölkförsäljningen eller annat? Har man då varit villig att acceptera ett monopol? Ingalunda, så vitt jag vet! Så vitt jag förstår är det riktigt att man icke stöder

Svar på interpellation. (Forts.)

några monopolsträvanden, från vilket håll de än komma. En verksamhet bör själv få visa hur pass outhärlig och nyttig den är och på grundval därav och på ingenting annat basera sin ställning.

Landsbygden har, mina damer och herrar, ingen möjlighet att kunna vältra byggnadskostnaderna över på någon annan. Byggs det ett hyreshus i en stad eller i ett landsortssamhälle, bli hyror beroende av vad byggnaden kostat i uppförande. Det är en mycket enkel räkneoperation för den som byggt huset i fråga eller för den som köpt det att säga hur mycket det skall ge i hyror för att ränta sig. Men det finns inte någon sådan möjlighet till förräntning i fråga om vad vi kalla hus på landsbygden, ty dem måste landsbygdens folk självt förränta. Men hur ställer det sig med möjligheterna i det avseendet? Ja, för att belysa den saken vill jag nämna, att kostnaderna för det årliga byggnadsbehovet beräknas uppgå till mellan 50 och 75 miljoner kronor eller mera. Jag kan vidare nämna, att det faktiska byggnadsvärdet på landsbygden i dag torde betydligt överstiga hela jordbrukets taxeringsvärde. För några dagar sedan såg jag i samband med ett föredrag en grafisk tabell över hur byggnadsvärdet förhöll sig till taxeringsvärdet. Först för de verkligt stora gårdarna blev taxeringsvärdet ungefär lika högt som byggnadsvärdet, men längre ner i storleksordningen ökade byggnadsvärdet i förhållande till taxeringsvärdet med det dubbla för att i de mindre storleksordningarna uppgå till ända till tre gånger taxeringsvärdet.

Det anförda kanske i någon mån belyser vad det här gäller, när man talar om att reglera jordbrukets byggnadskostnader. Det gäller i själva verket icke en detalj i jordbrukets budget, utan på längre sikt och med hänsyn till en byggnads kortare eller längre livslängd en hela jordbrukets förräntningsfråga. Man kan också uttrycka saken så att det är husen som helt eller — i bästa fall — till en del täcka taxeringsvärdena och att jorden blivit värdelös.

Det är alldeles riktigt, som det har sagts, att materialkostnaderna stiga. En svårighet kommer som bekant sällan ensam. När det emellertid gäller landsbygdens byggnation vill jag säga, att landsbygden trots allt befinner sig i det gynnsamma läget att i mycket stor utsträckning kunna bygga med egen materiel eller med materiel, som icke stigit mest i pris eller som blivit mest svåråtkomlig. På landsbygden har man i allmänhet eget timmer eller möjlighet att få timmer och bräder på nära håll och utan särskilt fördyrande transportkostnader eller mellanhänder. På landsbygden har man i regel kalk något så när tillgänglig. Situationen på cementmarknaden har ju också, såsom var man vet, förbättrats. En ofrånkomlig prisstegring har ju inträffat, men den är icke av den beskaffenheten att den i och för sig lamslår byggnadsverksamheten. En helt annan sak är det när man talar om viss annan materiel och att dess fördyring i och för sig skulle bromsa upp hela byggnadsverksamheten. Vore det så skulle vi lika gärna kunna tala om alla andra svårigheter, som finnas på detta område. Jag kan ju för min del icke förstå, att tillkomsten av en ny svårighet skall behöva få skymma bort behovet av att söka råda bot på en annan. Det förvånade mig att höra det argumentet från regeringsbänken. Jag hade snarare väntat mig att från statsledningens sida få höra saken utläggas så, att numera ha vi icke bara *en* svårighet att kämpa mot utan både två och flera och att vi därför nu få söka råda bot på såväl den ena som den andra.

För mig, som i våras, när förslaget om lag om tvångsodling av sockerbeter behandlades, röstade för den proposition, som Kungl. Maj:t förelade riksdagen, faller det sig helt naturligt att även till vad som då skedde knyta vissa tankar. Jag vet mycket väl, att man redan på förhand på visst håll i pressen har avvisat den kombinationen. Men därför är det ju inte säkert, att vi, som stodo mitt uppe i den frågan, äro beredda att göra det. Det finns vissa olikheter,

Svar på interpellation. (Forts.)

det är jag den förste att erkänna. Liknelser halta nästan alltid, och jag skall peka på *en* olikhet, nämligen att den gången stod statsmakten, regeringen, i den behagliga situationen att kunna kombinera en prisreglering med ett arbetstvång. Det var vad den lagen innebar. Det var ett tvång att inte bara godtaga ett pris utan också verkställa det därmed sammanhängande arbetet. Vi, som röstade för lagen, böjde oss för det kravet, men jag vågar försäkra, att det inte var med lätt hjärta. Vi gjorde det emellertid, därför att vi hade den uppfattningen, att det finns situationer, särskilt i dessa tider, då inte bara den enskildes utan även gruppens önskemål och krav få böja sig inför vad statsledningen förklarar vara det allmännas intresse. För min del var jag både glad och tacksam — och det tror jag många med mig voro — över det uttalande, som statsministern då gjorde, ett uttalande, vilket som bekant innebar, att i detta samhälle skulle alla behandlas lika. *Jag har ännu ingen anledning — och hoppas aldrig få det — att påstå, att det uttalandet har blivit sviket. Men saken utvecklar sig måhända på ett sätt, som ställer statsmakten inför nödvändigheten att infria det.* Det finns ingen på vårt håll, lika litet som på det motsatta, som önskar någon sorts tvångsmedling eller tvångsätgärder före en frivillig överenskommelse, men vi kunna nog komma i en sådan situation och i det läget att annat får tillgripas än vad som hittills har varit vanligt.

Man kan under fredliga tider, då samhället varken utåt eller inåt är utsatt för stora påfrestningar, kosta på sig ganska dyrbara konflikter och säga till parterna: »Slåss så länge ni orka.» Det kan även då vara skadligt för samhällsintresset, men samhället har vid sådana tillfällen råd till det. Men jag frågar: Har samhället i dag, i den situation vari vi nu leva, råd att säga till parterna »slåss så länge ni orka», oberoende av huruvida denna strid tangerar i eminent grad samhällsviktiga spörsmål och funktioner eller ej? Jag tror, att vi kunna kategoriskt säga, att detta ha vi inte råd med. Slutsatsen blir, att vi få nog tänka oss in i situationer, då man får söka nya vägar, som ingen älskar att beträda, vägar, som ingen önskar använda sig av i normala och fredliga tider men som ett läge som det nuvarande kan framtvinga. Min tro är, att det kan komma att bli nödvändigt, om den ena eller den andra parten visar sig fullständigt oförstående och fullständigt oefterrättlig, med ett ingripande, som inte bara tar sig uttryck i direktiv, uttalade i statsrådsprotokoll eller i utskottsutlåtanden, utan som också tar formen av verklig ledning, när det kräves. Jag vill på intet vis söka föregripa de linjer efter vilka den av statsrådet bebådade utredningen kan komma att arbeta. Jag vill bara påpeka, att om det skall kunna vara någon nytta med den utredningen, så är mycket stor brådska av nöden, ty om ett par månader avgöres frågan, om byggnadsverksamheten skall komma i gång eller ej och om det skall bli stor och lång och bitter strid eller ej. Det blir givetvis regeringen, som har att välja vägarna utan några obehöriga rekommendationer i detta läge — åtminstone från min sida. Men jag vill understryka att en acceptabel lösning är nödvändig. Vi kunna, som sagt, räkna med att ingenting sker, och vi kunna räkna med en lång och bitter fejd, om man menar, att samhället är betjänt av den saken eller att samhället har råd att taga följderna därav. Det är möjligt, att vi i så fall få draga konsekvenserna av ett sådant passivt ställningstagande, när det gäller andra områden, där statsmakten kan komma att påfordra de enskildas eller gruppens underordnande under det allmännas intresse. *Om icke en acceptabel lösning åvägbringas, så har det under alla förhållanden åstadkommits någonting, som kanske är värre än de ekonomiska konsekvenserna. Man har försvagat tilltron till statsmakternas förmåga att*

Svar på interpellation. (Forts.)
hävda samhällsintresset och sin egen auktoritet. Jag har mycket svårt att förstå, hur det — sammanställt med departementschefens uttalande i propositionen och utskottets understrykande därav — skulle se ut, om den situationen inträffar att det hela rinner ut i sanden, ingenting blir gjort, och en förödande strid börjar.

Det är få saker, ärade kammarledamöter — jag vet, att jag tar tiden i anspråk, men jag skall inte, såvitt jag inte blir särskilt uppfordrad till det, yttra mig vidare i den här debatten, ty jag föredrar att säga vad jag har på hjärtat på en gång — som ute i landet i så hög grad som denna fråga har minskat förtroendet för vår statslednings vilja och förmåga att hålla balansen mellan en starkt organiserad, monopolistisk, facklig organisation och en stor konsumentgrupp, nämligen jordbrukarna. Ty i detta fall är det jordbrukarna, som äro konsumenterna. Jag delar ännu inte det misstroendet och den bristande tilltron. Jag hoppas tvärtom, att utvecklingen skall visa, att det bristande förtroendet och den misstron ha varit obefogade. Men jag vill samtidigt uttala, att det måste vara ett starkt önskemål av mycket allvarlig natur, att den stämningen inte får ytterligare näring genom bristande handlingskraft, utan att det blir så, att vi alla kunna se upp till en statsledning, från vilken vi alla, jordbrukare lika väl som andra, känna oss lika behandlade.

Jag tror inte, att det är överord, när jag säger, att jordbrukarna ha visat praktiska prov på sin offervilja, sin förmåga till samförstånd och sin förmåga att visa lojalitet. Jag behöver bara peka på resultatet av prissförhandlingarna på jordbrukets område, som tillkom i början av december och som sannerligen har ställt jordbrukarnas lojalitet på mycket hårt prov. Men, såvitt jag vet, ha de inte svikit. Jag vet också, att det även finns mycket stora grupper, inte minst inom arbetarvärlden, som ha visat goda exempel på samma lojala anda och uppträdande. Det är jag den siste att vilja förneka eller, rättare sagt, det är jag den förste att vilja understryka. *Men en grupp får inte sabotera den andan och riskera värden, som för oss alla i denna dag äro omistliga!*

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Jag har inte för avsikt att ingå i någon ytterligare diskussion vare sig med interpellanten eller med senare talare i denna fråga. Jag vill bara till herr Liedbergs anförande knyta en reflexion. Han uttalade sin förvåning över att det i interpellationssvaret har understrukits, att materialpriserna nu skapa svårigheter för byggenskapen, och sade sig ha väntat, att man hellre än att peka på denna extra svårighet skulle sagt, att när vi inte fått bara en utan två svårigheter, måste vi självfallet försöka komma till rätta med bägge problemen. Vad som ligger bakom detta påpekande beträffande materialpriserna är mycket enkelt. Om man nämligen med tvångsmedel föreskriver en sänkning av byggnadsarbetarlönerna, och det i alla fall inte blir byggt, måste ju arbetarna efteråt säga: »Ja, man har tvingat oss att sänka våra löner, men det blir ingen byggenskap som kommer i gång ändå.» Detta bör väl undvikas, om man överhuvud taget vill taga någon hänsyn till de psykologiska verkningarna inom denna arbetsgrupp. Beträffande det avtal som slöts i fråga om den övriga byggnadsverksamheten ha arbetarna sagt: »Vi accepterade en lönesänkning naturligtvis i den förhoppningen, att det skulle börja byggas i samma utsträckning som tidigare. Men resultatet har blivit att det visserligen helt naturligt har kommit en viss byggnadsverksamhet i gång, framför allt på grund av statens stöd, men inte någon byggnadsverksamhet av så stor omfattning att inte arbetslösheten inom vårt fack fortfarande är mycket, mycket stor.» Statsmakterna kunna ju göra vad de vilja, det är klart. Om man kan få regering och

Svar på interpellation. (Forts.)

riksdag att bli eniga om att införa arbetstvång på detta område och genomföra löner, har staten också maktmedel att tvinga arbetarparten att arbeta till dessa löner. Men är herr Liedberg beredd att i samma andedrag acceptera byggnadstvång för bönderna? I annat fall blir det inte något resultat ändå, om det nämligen finns en faktor, med vilken man inte kan komma till rätta, som lägger hinder i vägen för fortsatt bygghänsyn.

Jag skall inte heller nu taga upp frågan om jämförelsen med betodlingen. Jag vill bara säga, att en sådan politik, som genomför mycket avsevärda lönesänkningar — jag vet ju, att lantarbetsgivarna ha begärt det — varigenom man visserligen får ett nytt avtal, men utan att det blir byggt ändå, är allför tveeggat, för att den skall vara värd de — jag höll på att säga — mer än djupa brösttoner med vilka herr Liedberg behandlade detta ämne.

Herr Liedberg erhöi på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Jag skall bara be att få säga till herr statsrådet, att materialfrågan torde ha en helt annan betydelse, när det gäller bostadsbyggande i städer och samhällen, än den har på landsbygden. Det är bland annat elektriska och sanitära installationer och bristen på material härför, som gör bygghänsynerna svårare att igångsätta i städer och samhällen. På landsbygden finns i stort sett inte någon motsvarighet härtill eller åtminstone endast i mycket begränsad omfattning. I städerna föranleda de högt uppdrivna lönekostnaderna, trots att det finns bostadsbrist, att inte bara enskilda utan även bygghänsynsföreningar draga sig för att sätta i gång. På landsbygden, vågar jag försäkra herr statsrådet, behövs intet bygghänsynstvång för bönderna. Vad bönderna behöva är fred på området. Då skall herr statsrådet få se, att bygghänsynerna kommer i gång. Behövet är alltför stort, för att den då skall låta vänta på sig.

Vidare yttrade:

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Jag vill bara säga, att det är dock litet för mycket begärt, att statsmakterna skola handla bara på ett ord av herr Liedberg i denna sak.

Herr Lif: Herr talman! Jag skall försöka i någon mån belysa den inställning, som man här sökt framföra, nämligen att det läge vi nu befinna oss i och att de förhandlingar, som tidigare ägt rum, icke lett till resultat, skulle vara en följd av bygghänsynsarbetskårens omedgörlighet eller ovillighet. Emellertid är det i alla fall nödvändigt, innan jag går direkt in på den frågan, att söka klarlägga hur problemet ligger till på den kanten, där man anser löneproblemet som den största fråga, som man där har att taga ställning till, och där man inte kan räkna lönefrågan i timlön för en viss kortare tidsperiod, utan där man i främsta rummet får räkna bygghänsynslönen som årslön. För att inte taga något exempel, som kan påvisas höra till de mest avskräckande fallen, som en bygghänsynsarbetare blir utsatt för, har jag valt att lämna exempel på de årsinkomster en bygghänsynsarbetsman har kunnat uppnå under det år, som i Sverige har betecknats som det, då bygghänsynsindustrien hade sin högsta intensitet, nämligen 1939. Det föreligger nämligen en utredning härom, för vars riktighet bygghänsynsarbetsförbundet svarar. Utredningen omfattar i den lägsta lönegruppen, lönegrupp 8, med en timlön av 1 krona 20 öre 30 platser och 1,312 arbetare. Årsinkomsten var i genomsnitt per arbetare 2,145 kronor, därav 309 kronor i ackordsöverskott. Arbetstiden per arbetare utgjorde 1,530 timmar inom denna lönegrupp. Inom lönegrupp 7, alltså den näst lägsta, med

Svar på interpellation. (Forts.)

en timlön av 1 krona 25 öre omfattar utredningen 32 platser och 1,640 arbetare. Årsinkomsten utgjorde 2,585 kronor, därav i ackordsöverskott 552 kronor. Arbetstiden per arbetare utgjorde 1,627 timmar. För lönegruppen VI. alltså den tredje lönegruppen nedifrån, omfattade utredningen 31 platser och 2,552 arbetare. Timlönen var 1:31 och årsinkomsten i genomsnitt 2,971 kronor, därav överskott 672 kronor; arbetstiden utgjorde 1,755 timmar. Här är dock att anmärka, att dessa tre dyrortsgrupper — alltså de lägsta — äro de som i huvudsak kunna anses beröra landsbygden.

Jag vet inte om så många här i kammaren vilja vara med om att påstå, att dessa löner i någon större grad skulle vara för höga i förhållande till övriga arbetargrupper, och ingen kan ju heller påstå, att arbetssäsongen varit så orimligt kort för dessa arbetare. I den lägsta lönegruppen skulle arbetstidsprocenten ha utgjort 32, i den näst lägsta 27.7 och i den tredje gruppen 22 procent. Nu kan det vara lätt att säga, att även en byggnadsarbetare får ta den fritid han får i anspråk för att söka sig annat arbete. Men den som något känner till byggnadsarbetarkårens praktiska liv, där faktiskt jakten efter arbetstillfällen är daglig sysselsättning — i varje fall vill jag med bestämdhet påstå, att största delen av byggnadsarbetarna, i varje fall på landsbygden, få åtminstone 5, 6 och kanske flera gånger på året se sig arbetslösa — kan nog inte dela denna uppfattning. Det är inte bara att dagen efter ett avslutat arbete gå och taga ett annat — en byggnadsarbetare måste i första hand söka vara med, där arbetstillfällen inom byggnadsfacket bjudas. Därigenom uppstår — även om han aldrig så gärna skulle söka sig ett nytt arbetsområde — luckor under de perioder, då arbetsanställningen har upphört.

Jag har anfört detta för att man skall få en uppfattning om att byggnadsarbetarna, när kraven ifrån de arbetsgivare, som nu tillhöra Svenska landsbygdens entreprenörers arbetsgivareförening, förelades dem för antagande, på ett mycket övertygande sätt kunde klargöra den inställning som ifrån deras sida intagits. Jag skulle för min del vilja bestämt tillbakavisa det påståendet, som i propagandan framföres, att byggnadsarbetarna skulle ha saboterat en uppgörelse. Jag skall återkomma till själva förhandlingarna senare.

Beträffande själva principfrågan, huruvida den ackordsprislista, som finnes, skulle passa för landsbygdens byggnadsproblem, vill man på något märkvärdigt sätt göra gällande, att så icke är fallet och att det råder skiljaktiga förhållanden i städer och samhällen och på landsbygden. Jag vill bestämt säga, att den som uttalar sig på det sättet har inte det ringaste begrepp om tekniken i den ackordsprislista, som nu gäller. I denna prislista finnes faktiskt varje arbetsmoment upptaget och prissatt, och det är inte så, att arbetsmomenten äro annorlunda, om man bygger exempelvis en villa eller ett magasin i en stad eller ett samhälle eller en uthusbyggnad på landsbygden. Därtill gendriver själva prissättningen allt tal om att prislistan inte skulle vara användbar för landsbygdens förhållanden. Även den statistik, för vars tillförlitlighet Svenska byggnadssträvarbetsförbundet sätter sin heder i pant, visar just på det sakförhållandet, att det allmänna talet om att de enklare arbetena på landsbygden skulle göra, att den gällande prislistan inte skulle vara tillämplig, är felaktigt.

Jag skall be att få anföra några siffror, som äro sammanställda inom platserna Höganäs, Vellinge, Anderslöv, Genarp och Eldsberga och avse nio byggmästare, som åren 1938—1940 ha utfört såväl sådana byggnadsarbeten, som kunna hänföras till jordbrukets ekonomibyggnader, som andra byggnadsarbeten. Denna statistik omfattar alltså samtliga hos dessa byggmästare utförda ackordsarbeten — det kan därför inte vara tal om några utsorterade ackordsräkningar. Jag vill också förutskicka, att det icke heller finnes något skäl

Svar på interpellation. (Forts.)

för herr Liedbergs misstanke, att dessa nu av arbetarparten framlagda statistikuppgifter skulle kunna vara missvisande genom att man skulle ha kunnat uppgä för stort antal timmar eller något dylikt; det är här fråga om dokument och handlingar, som när som helst kunna läggas fram för vem som helst som vill kontrollera dem. I varje fall innehålla de från de lägsta dyrorterna hämtade exempel på åtskilliga arbeten, som skulle kunna hänföras till jordbrukets speciella behov. Den sammanlagda lönesumman för dessa arbeten uppgår till 264,750:97. I förskott ha arbetarna uppburit 158,934:10 och i överskott 105,816:87. Det utgör i överskott 66.6 procent. Om man delar upp dessa arbeten i två grupper, varav den ena omfattar sådana arbeten, som kunna anses vara speciella för landsbygden och för vilka man i denna diskussion vill göra gällande att prislistan icke är avpassad, och den andra övriga arbeten, så visar det sig, att de ackordsuppmätta arbetena i den första gruppen uppgingo till 73,856:48; i förskott ha arbetarna erhållit 47,968:59 och i överskott ha utbetalts 25,887:89, utgörande 54 procent. De övriga arbetena, alltså andra husbyggnader, som icke skulle kunna inrangeras i vad jag förstår att man har avsett med jordbrukets ekonomibyggnader, ha däremot givit ett överskott på 72 procent. Detta vederlägger alltså allt tal om att prislistan skulle vara alldeles uppåt väggarna utarbetad.

När arbetarnas förhandlingsdelegerade påvisade dessa saker och av arbetsgivarparten begärde anvisning på de priser i ackordsprislistan, som inte äro avpassade för landsbygden, undvek man att lämna uppgifter på dessa punkter. (Inpass: De ha lämnats.) De äro inte lämnade. Men ytterligare pressad på den punkten har man från arbetsgivarparten genom R. L. F. presenterat ett antal mätningssackordräkningar, varibland även upptagas 58 stycken särskilt utsorterade ackordsräkningar för byggnadsträarbeten. Vid närmare undersökning — det är uppgifter vilka som jag förut påpekade Svenska byggnadsträarbetareförbundet står för — visade det sig, att knappast något av dessa 58 ackordsarbeten avsåg byggnader för jordbrukets behov. Det berodde inte därpå, att de byggmästare, från vilka dessa uppgifter hade lämnats, icke hade haft några sådana arbeten, ty en hel del byggnadsarbeten av detta slag ha utförts av dessa byggmästare, men dessa arbeten hade inte lämnat sådant resultat, att det passade att åberopa dessa vid de förda förhandlingarna. Ett uppgiftslämnande av sådan art kan ju i sin mån bidra till att förhandlingsresultatet uteblir.

När det gäller själva kärnpunkterna i det av Svenska landsbygdens entreprenörers arbetsgivarförening och de med dem allierade parterna föreslagna avtalet för jordbruket, skulle jag i första hand vilja poängtera lönefrågan. Som förskottstimpning har man ifrån arbetsgivarsidan erbjudit 1:22 utan avseende till någon som helst dyrortsgruppering. I fråga om ackordsprincipen i dess helhet har arbetarparten på grundval av sina gjorda utredningar ansett sig på goda grunder ha anledning att bevaka sina intressen och vill därför inte ändra uppfattning. Från arbetsgivarsidan har man — utom att man kategoriskt förklarar, att prislistan icke är anpassad efter landsbygdens behov — i varje fall inte heller lagt fram något förslag om hur prislistan skall se ut. Arbetsgivarna säga emellertid, att de kunna vara med om att utarbeta en speciell prislista, men de skola själva bestämma huruvida prislistan skall användas eller inte. Om man lägger fram ett sådant krav och inte är beredd att rucka det minsta på sin uppfattning, måste detta innebära, att någon överenskommelse i själva lönefrågan icke kan träffas. Ty om man utgår ifrån att lön skall utbetalas i form av ackord och man fastställer en timpenning som förskottstimpning och det är meningen att arbetet skall ge det som man förutsätter för detsamma, och arbetsgivaren sedan kommer och säger, att det

Svar på interpellation. (Forts.)

är han, som skall bestämma om ackord skall tillämpas eller ej, så vill jag fråga: Vilken arbetargrupp skulle överhuvud taget gå med på att träffa ett avtal på sådana grunder?

Beträffande den s. k. organisationsklausulen rörande vilken man nu försöker lägga ut texten på det sättet, att byggnadsarbetarkåren med sitt avtal och dess bestämmelser skulle äventyra det svenska jordbrukets möjligheter att få nödiga arbeten utförda, vill jag också säga några ord. I detta avseende fordrade arbetsgivarparten — och intog därvid en orubblig hållning precis som herr Liedberg säger att byggnadsarbetarna gjort — att avtalet skulle omfatta respektive föreningars medlemmar, alltså å ena sidan de i fackföreningar organiserade arbetarna, och å andra sidan de arbetsgivare, som voro undertecknare av avtalet, men arbetsgivarna skulle tillförsäkras rätt att anställa arbetare, organiserade eller oorganiserade, och arbetarna skulle åläggas fredsplikttelse så till vida, att de under avtalets giltighetstid inte skulle ha rätt att företaga ingripande i form av strejk, blockad eller liknande åtgärd. I detta sammanhang är man också inne på talet om bygdens folk, ett begrepp, som jag litet längre fram skall försöka reducera till sina rätta proportioner. Man förutsätter alltså nu, att en klausul av nyssnämnd innebörd skulle bli införd i avtalet, alltså att detta endast skulle omfatta respektive föreningars medlemmar och arbetsgivaren tillförsäkras rätt att begagna sig av såväl organiserade som oorganiserade arbetare — samtidigt var ju avsikten, att de som icke tillhöra någon organisation, skulle kunna betalas på ett annat sätt. Detta utgick man ifrån; man räknade med att man skulle kunna utföra själva byggnadsarbetet på så sätt, att man skulle kunna använda sig av hantlangare och icke utlärdade arbetare, förmodar jag, om man skulle ha någon nytta av ett sådant arrangemang. Vad skulle detta i realiteten innebära? Den allmän-giltiga uppfattningen i vårt land, som även är fastställd i lagstiftningen och som legat till grund för arbetsdomstolens utslag vid flera tillfällen, är att så fort ett avtal är slutet rörande ett visst arbete eller en viss arbetsgivare, så gäller detta avtal oavsett om arbetarna äro organiserade eller inte. En arbets-givare, som betalar en oorganiserad arbetare lägre lön, kan av arbetsdomstolen bli dömd att utge skadestånd till den organisation, med vilken avtalet slutits. Men här fordrar man, att byggnadsarbetarkåren, som faktiskt kämpar med ganska stora svårigheter att få sin utkomst, skall tvingas till en fredsuppgörelse, där den ställes utanför alla möjligheter att kunna inverka på sina egna inkomster.

Beträffande bygdens folk, som man på arbetsgiversidan ansåg sig kunna sticka in i arbetet utanför det gällande kollektivavtalet, förhåller det sig väl så, att de arbetare, som på landsbygden äro hänvisade till att ha sin försörjning på byggnadsmarknaden, också äro att hänföra till bygdens folk. Om de nu i sitt eget intresse anslutit sig till en organisation och icke blivit tvingade in i organisationen från någon högre ort — var så god och påstå inte det — utan anslutit sig till sin organisation på grund av att de genom att de måst sörja för sina utkomstmöjligheter varit pressade därtill och icke längre kunnat vara utan organisation och utan avtal, kunna väl inga invändningar riktas emot detta. Om man nu på detta område, som man tycks önska, skulle få en lagstiftning, som skulle innebära, att jordbrukarna på byggnadsområdet skulle få rätt att ordna och ställa utan hänsyn till i samhället verkande organisationer, så betyder det, att man samtidigt tvingar ut byggnadsarbetarna ur organisationerna, vilka dessa människor bli nödsakade att lämna om de skola kunna ha några utkomstmöjligheter, eller i varje fall gör dem till rättslösa människor i förhållande till andra medborgare.

Det förvånar mig i varje fall åtskilligt, att jordbrukarna, som minsann själ-

Svar på interpellation. (Forts.)

va anse sig ha rätt att sammansluta sig i sina ekonomiska intresseorganisationer, inte äro villiga att ge en annan grupp i samhället samma rätt. När man talar om att det skulle vara frågan om ett monopol, som en viss arbetargrupp tillskansat sig, vill jag påpeka, att de organisationer som skulle uppbära detta s. k. monopol enligt sina stadgar äro öppna för alla inom facket arbetande. Följaktligen finns det ingenting som hindrar, att bygdens folk eller vilka det vara må få ansluta sig till sin organisation och utföra det arbete som förekommer. Nu menar man, att de arbetare, som ha sin huvudsakliga utkomst på byggnadsarbetet, skola sättas i andra hand och att man skall söka ordna jordbrukets byggnadsfråga på annat sätt — något som ju även kan förefalla ganska märkvärdigt, alldenstund bristen på arbetskraft inom jordbruket är ganska utpräglad, men man tycks ändå ha något slags vag föreställning om att man på detta sätt skall kunna ordna allt förekommande byggnadsarbete utan att begagna sig av de människor som hittills utfört dessa arbeten. Jag har litet svårt att förstå, vart man egentligen vill komma i denna fråga.

Jag vill sedan säga några ord om de förhållanden, som för närvarande äro rådande på detta område. Skulle man tro enbart på den utläggning, som herr Liedberg här höll, skulle det faktiskt vara fråga om att man för närvarande skulle stå inför en öppen strid emellan alla arbetsgivare och arbetare på hela Sveriges landsbygd. I verkligheten förhåller det sig på det sättet, att byggnadsarbetarefackförbunden ha ett gällande avtal, vilket kommer att uppsägas, med Svenska byggnadsindustriförbundet, alltså de organiserade arbetsgivarna, vilket omfattar 11—1200 medlemmar, och detta avtal är gällande på 230 platser. Man har vidare avtal med 2,140 oorganiserade arbetsgivare, som äro utspridda över hela Sveriges land. Enligt uppgift lär det inom Svenska landsbygdens entreprenörers arbetsgivareförening finnas 350 medlemmar. Med 80 av dessa ha byggnadsarbetareförbunden tidigare haft avtal, medan de övriga förut icke bedrivit sådan verksamhet, att ett avtalsförhållande har påfordrats. Nu ha emellertid dessa 80 sagt upp sina avtal, och man kan därför förmoda, att efter första april i år ett avtalslöst tillstånd kommer att råda med dessa arbetsgivare. Men hur förhåller det sig nu med de arbetsgivare, som här ha gått fram i en larmande kampanj för att rycka med sig landsbygdens oorganiserade byggmästare i en allmän uppsägning och som i det fallet inte dragit sig för att använda de metoder, som de ansett tjäna sina syften? På 20 av de platser, där dessa arbetsgivare finnas, äro de i majoritet, men på 80 platser äro de som sagt upp avtalet 119 stycken, medan de arbetsgivare som inte sagt upp uppgå till 462. Det ser alltså inte ut som om den paroll, som skickats ut, skulle ha vunnit särskilt stor anslutning bland de ansvariga byggnadsentreprenörerna på landsbygden. Vad anledningen härtill är ligger utanför mina möjligheter att bedöma. Men man kanske kan dra den slutsatsen, att dessa arbetsgivare ha klart för sig, att de avtal, som nu föreligga, äro acceptabla och användbara. När man så uppenbart har sökt att misskreditera en oförvitlig arbetargrupp genom att såsom här på sistone skett göra gällande, att byggnadsarbetarna äro en folkgrupp, som ställt sig utanför gemenskapen och inte vill påtaga sig de gemensamma bördorna, vill jag tillägga, att byggnadsarbetarna äro den enda arbetargrupp, som sedan kriget började har fått sina löner reducerade. Det kanske går att hålla detta i minnet. De fingo 1941 vidkännas en lönereducering som offer på det gemensamma intressets altare, vilket även bör skrivas denna medborgargrupp till godo.

Detta var i huvudsak vad jag hade att anföra. Jag skall till slut i någon mån ingå på svaromål gentemot herr Wallén, när det gäller hans utläggning av det förfarande som tillämpats i det exempel han anförde. När man har upprättat ett avtal och en prislista, vilken, om man vill se saken praktiskt och ob-

Svar på interpellation. (Forts.)

jektivt, inte är sådan, att den tillförsäkrar byggnadsarbetarna någon anmärkningsvärd inkomst utan faktiskt ligger på en prisnivå, som i många fall befinner sig långt under vad andra arbetare kunna uppnå, är det givetvis ganska naturligt att byggnadsarbetarna, när arbetstillfällen inom deras arbetsområde föreligger och särskilt när arbetslöshet är rådande på området, söka tillgodose dem, som äro hänvisade till att för sin utkomst utföra sådant arbete. En byggnadsarbetare kan naturligtvis inte komma till en jordbrukare och säga: Får jag ta ditt arbete; du får gå hem. Men en byggnadsarbetare räknar med förekommande byggnadsarbeten i marknaden. Det är hans försörjning och utkomst-möjlighet, och kampen om brödbiten är ju så hård, att man inte kan komma ifrån att det vid sådana tillfällen uppstår intressekonflikter. Jag upprepar emellertid ännu en gång: en byggnadsfackförening täpps inte till och man säger till exempel inte: Nu äro vi hundra medlemmar i denna fackförening på den här platsen och de byggnadsarbeten som förekomma skola vi hundra utföra. Så går det inte till, utan de byggnadsarbetare, som äro oorganiserade, eventuellt flytta in i samhället eller av någon annan anledning uppträda på arbetsmarknaden, äga rätt att ansluta sig till fackföreningen. Jag tror att man nog får räkna med att det kommer att gå till på det sättet även i fortsättningen.

Herr **Liedberg** erhöll på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Närmaste anledningen till min begäran om ordet var, att den föregående ärade talaren påstod, att arbetsgivarparten hade brutit, när det gällde att prestera bevis på olämpligheten av ackordsprislstan.

Jag ber att få hänvisa den ärade talaren till de siffror, som anförts av herr Carlström, men jag kan ju ur exempelsamlingen på 160 stycken draga fram några procentsiffror för ackordsöverskotten. Man finner där bl. a. följande siffror: 245 %, 229 %, 247 %, 158 %, 176 %, 163 %, 149 %, 167 %, 178 %, 175 %, 172 %, 213 %, 184 %, 200 %, 197 %, 142 % etc. Jag kan vidare peka på siffror sådana som 567 %, 863 %, 468 %, dokumentariskt visade under förhandlingarnas gång. Jag kan också åberopa ett sammandrag av 117 inkomna räkningar, utvisande ett ackordsöverskott av i genomsnitt 106 %.

Jag har bara velat anföra detta för att visa, att jag har fakta bakom vad jag sagt.

Den föregående talarens anförande här har bekräftat mitt påstående, att fackförbunden vilja sätta bygdens folk utanför, när det gäller denna byggen-skap. Man skall vara organiserad byggnadsarbetare för att få vara med. Och när herr Lif säger, att alla ju kunna vinna inträde i fackföreningen, vill jag framhålla, att det här inte gäller frågan om man skall använda organiserad eller oorganiserad arbetskraft, utan frågan är om byggnadsarbetarna vilja samarbeta t. ex. med lantarbetarna, vilkas avtal har en klausul, som medger dem att utföra byggnadsarbete. Men detta samarbete tillåta inte byggnads-fackförbunden!

Detta bekräftar således vad jag sagt, att från byggnadsfackförbundens sida har man den inställningen, att dessa arbeten helt och hållet skola förbehållas byggnadsfackens arbetare och att man inte kan tänka sig att etablera något samarbete.

Herr **Carlström**, som på begäran nu erhöll ordet för kort genmäle, yttrade: Herr talman! Herr Lif hade litet svårt att förstå vart jag ville komma, och jag måste säga detsamma visavi honom.

Herr Lif menade, att byggnadsarbetarna ha så låga årsinkomster, att de måste ha god förtjänst under den tid, då de ha arbete. Går man in för den prin-cipen över hela linjen, skulle konsekvensen bli att t. ex. en hantverkare, låt

Svar på interpellation. (Forts.)

mig säga en skräddare som inte får sy så många kostymer som han behöver göra för att få en god inkomst, höjde priset till det dubbla för att kunna leva. Går det? Nej, det lär inte gå för honom.

Det lägsta ackordsöverskott, som herr Lif här kom fram till, när det gällde byggnader *av enklare slag*, var 50 procent, och det ansåg han fullt legitimt. Efter herr Lifs anförande och med hänsyn till den ställning han intager till frågan, blir man mer och mer övertygad om att den väg, som man måste söka sig fram på, är att skapa *frihet* för dem, som inte anse sig behöva gå in i fackorganisationerna och inte vilja vara med om att utpressa landsbygdens folk, att arbeta när de vilja arbeta.

Herr Lif erhöll likaledes på begäran ordet för kort gemmäle och anförde: Herr talman! Jag vill i anledning av herr Liedbergs resonemang om samarbete säga, att byggnadsarbetarna naturligtvis inte kunna vara med om att lantarbetarna skola spelas ut mot dem för att pressa ned lönerna. Däremot tror jag inte alls, att det skulle vara uteslutet med ett sådant samarbete, att t. ex. en kunnig byggnadssnickare — jag tar det exemplet, eftersom jag talat om snickare förut — som tillhör en lantarbetareförening, skulle under en viss period kunna deltaga i byggnadsarbete.

Sedan vill jag bara tillägga: är man inte inom jordbrukarnas ekonomiska föreningsrörelse, främst motsvarigheten till våra fackorganisationer, R. L. F., angelägen om att få med alla s. k. pytsåkare i sin organisation?

Härpå yttrade

Herr Hansson i Rubbestad: Herr talman! Sedan jag begärde ordet, har herr Liedberg haft tillfälle att yttra sig, och då han berörde de synpunkter, som jag tänkt anföra, skall jag inte förlänga debatten så mycket, utan kan nöja mig med att i stort sett instämma i vad herr Liedberg här sagt.

Jag vill emellertid understryka angelägenheten av att man från regeringens sida söker göra allt som kan göras för att skapa bättre förhållanden, när det gäller landsbygdens byggnadsfråga. Vi ha här i dag av både herr Wallén, herr Liedberg och herr Carlström hört, hur svåra förhållandena äro på detta område, något som jag med stöd av erfarenheterna från min hemtrakt också kan betyga.

Vidare vill jag meddela, att inom bondeförbundet ha vi nu under ett par dagar haft överläggningar såväl med bondeförbundets riksdagsgrupp och dess förtroenderåd som med andra organisationer på jordbrukets område och därvid just diskuterat byggnadsfrågan för landsbygden. Det har därvid från alla håll konstaterats, att de förhållanden, som nu råda, äro olidliga. Bondeförbundets förtroenderåd och de övriga församlade grupperna beslöt också att göra det uttalandet, att denna fråga måste lösas, ty man ser däri en oundgänglig förutsättning för ett gott samarbete på det inrikespolitiska området skall kunna existera.

Jag har velat meddela detta, till den kraft och verkan det hava kan. Dessutom måste jag säga, att jag tycker, att då man kunnat lösa sådana här tvistiga frågor på andra områden — jag tänker på tillkomsten av betodlingslagen i fjol våras — borde man också kunna lösa den fråga det här gäller. Vi vänta på infrielse av det löfte, som statsministern gav här i kammaren, då det gällde betodlingslagen, att även andra grupper skulle kunna behandlas på samma sätt, som skedde den gången med betodlarna.

Jag har således med detta endast kort och gott velat säga, att det brådskar med att byggnadsfrågan för landsbygden lösas på ett tillfredsställande sätt.

Svar på interpellation. (Forts.)

Då herr Lif här vill göra gällande att byggnadsarbetarnas löner ligga på ett sådant plan, att man inte kan göra något avkall på sina krav, vill jag bara erinra om vad som sades i den kungl. propositionen i fjol i byggnadsfrågan och som också underströks av statsrådet här i dag, då han besvarade interpellationen, nämligen att inkomstnivån inom jordbruket inte står i rimlig proportion till jordbrukets byggnadskostnader och att alltså en rättelse bör åstadkommas därvidlag.

Herr Lif, som nu på begäran erhöll ordet för kort genmäle, anförde: Herr talman! Jag kanske bör tillägga, ifall jag förbigick det i mitt första anförande, att vid de förhandlingar, som förts, ha arbetarnas förhandlingsdelegerade förklarat, att därest det komme fram några speciella önskemål beträffande jordbrukets s. k. ekonomibyggnader, vore man från arbetarpartens sida villig att på lämpligt sätt komplettera gällande ackordsprislista.

Härefter yttrade:

Herr Persson i Falla: Herr talman! I sitt interpellationssvar meddelade socialministern, att han skulle tillsätta en utredning för att få klargjort vad det egentligen är som så skiljer byggenskapen på landsbygden från den i städer och samhällen, att inte samma beräkningssätt och lönenormer, som avtalsenligt gälla i städerna, också kunna gälla på landsbygden.

Det förefaller verkligen, som om den saken skulle vara ganska väl klarlagd. I byggnadskostnadssakkunnigas den 29 januari i fjol avgivna betänkande har landsbygdens byggnadsfråga ganska ingående behandlats och klargjorts. De därpå inkomna remissvaren ha kompletterat denna utredning; särskilt voro kooperativa förbundets yttrande och en därtill fogad promemoria, utarbetad av förbundets arkitektkontor, värdefulla. Denna promemoria är delvis refererad i Kungl. Maj:ts proposition nr 251 förra året. Det göres bl. a. en beräkning av årsproduktion, byggnadsvolym och årsproduktion i kronor per kbm reducerad volym för fem olika industrier med ett för dem uträknat medeltal, och samma beräkningar göras också för en ladugård med tio kor. Resultatet av denna beräkning sammanfattas väsentligen i några rader, som jag ber att få anföra: »Även om sammanställningen ej kan göra anspråk på att ge annat än en ungefärlig uppfattning om skillnaden mellan produktionsvärdet i industriens och lantbrukets byggnader, torde man dock ha rätt att antaga att för lantbrukets byggnader årsproduktionen räknat per kubikmeter byggnadsvolym är ofantligt mycket mindre än för industribyggnader i allmänhet. Härav följer att jordbruksprodukternas pris i mycket högre grad influeras av byggnadskostnaderna än andra produktionsvaror.»

Chefen för socialdepartementet har i sitt yttrande i den av mig nu åberopade propositionen sagt bl. a. följande: »Det framgår av såväl byggnadskostnadssakkunnigas utredning som av ett stort antal av remissvaren, att kostnaderna för jordbrukets byggnader anses stå i dålig proportion till den avkastning jordbruket kan ge.» Där har statsrådet och chefen för socialdepartementet själv sagt det väsentliga om orsaken till att jordbruket inte kan bygga efter de mätningsregler och ackordstariffer, som tillämpas vid byggnationen i städerna. Behövs det ytterligare bekräftelse därpå, är det lätt att göra en jämförelse mellan de taxerade inkomsterna på landsbygden och de taxerade inkomsterna inom städernas arbetsliv och verksamhet av olika slag. Den mycket betydande skillnaden i den allmänna inkomstnivån mellan landsbygden å ena sidan och städer och samhällen å den andra bör i och för sig vara tillräcklig för att upplysa om att det inte är vare sig rimligt eller möjligt att på lands-

Svar på interpellation. (Forts.)

bygden tillämpa städernas byggnadsarbetarlöner. Men om jordbrukets produktpriser höjdes med omkring 25—30 procent, i förhållande till andra nyttigheter och tjänster, då tror jag att det kanske skulle gå att tillämpa dessa löner. Men nu är det ju så, att på politiskt avgörande håll anses jordbrukets produkter redan ligga så oskäligt högt i pris, att hundratals och åter hundratals miljoner kronor av statsmedel gå ut direkt eller indirekt som subvention å livsmedel. Den vägen, att höja jordbrukets produktpriser, torde sålunda få anses oframkomlig. Och då finns det, såvitt jag förstår, ingen annan väg att gå än att man får hålla en mot jordbrukets lägre inkomstnivå svarande lägre kostnadsnivå, när det gäller jordbrukets byggnader. Detta förefaller vara så självklara saker, att man har svårt att förstå nödvändigheten av att sätta en tidsödande utredning i gång för att få reda på att det förhåller sig på det sättet.

Beträffande åter den mera sekundära frågan om olikheten ur byggnadsteknisk synpunkt mellan jordbrukets ekonomibyggnader och byggenskapen av stadskaraktär, torde väl någon byggnadssakunnig person utan större besvär och tidsutdräkt kunna klarlägga det enklare utförandet av lantbruksbyggnader och att det är detta, som gör att ackordsbestämmelsen ger ett annat och relativt dyrbarare utslag, när det gäller landsbygden. Att sätta i gång en utredning för den sakens skull synes icke erforderligt. Däremot är det alldeles uppenbart, att en utredning är väl ägnad att skjuta undan och förhala frågan.

Sedan är det ju inte så, att allt är bra som det är beträffande lönesystem och byggnadskostnader i städerna. Jag erinrar om att när staten för ett par år sedan skulle bygga ett antal arbetarbostäder i Motala, blevo dessa bostäder, trots att utrymmet pressades ihop till det minsta möjliga — omkring 32 kvm per lägenhet — dock så dyra att uppföra, att statens egna relativt väl avlönade verkstadsarbetare inte ansågos kunna betala full hyra, utan hyran måste av staten subventioneras till, jag vill minnas, omkring 30 procent. Liknande var förhållandet följande år vid flygförläggningen vid Sätenäs. Det förhåller sig som de flesta veta så, att under senare år ha byggnadskostnaderna hållits på en sådan nivå, att arbetare med normalt goda inkomster inte ha ekonomisk möjlighet att bo i nyuppförda bostäder med för en familj erforderligt utrymme. Och vidare veta vi ju, att staten i största utsträckning subventionerar bostadsbyggandet i olika delar av landet. Utan subvention, ränte- eller kapitalsubvention, kan ju knappast något bostadsbyggande av någon betydelse komma till stånd ens i städer och samhällen. Omöjligheten i att överföra dessa orimliga kostnader till byggnadsarbetena vid jordbruket med dettas mera snävt begränsade penningtillgångar torde väl vara tämligen övertygande ådagalagd utan någon vidlyftig utredning.

För några dagar sedan uttalade sig landsorganisationens ordförande om denna fråga, och enligt hans uttalande gällde det här endast en vanlig förhandlings- och uppgörelsefråga mellan två parter, arbetsgivare och arbetare på detta område, vilken staten inte borde lägga sig i. Denna framställning är så oriktig som gärna är möjligt. De flesta byggnadsarbeten på landsbygden ske i ägarens egen regi och med mer eller mindre fackkunniga arbetare, av vilka inte alla men alltid någon vid vart bygge är kapabel att leda och på ett byggnadstekniskt tillfredsställande sätt utföra arbetet. Dessa arbetare tillhöra i allmänhet icke någon organisation, ett förhållande som inte har någon betydelse för deras yrkeskunnighet. De båda parterna äro överens om arbetsvillkoren enligt för landsbygden vanliga normer. När arbetet kommit i gång, kommer oftast någon eller några från närmaste samhälles byggnadsfackförening och förbjuder arbetets fortsättande på andra villkor än dem som vederbörande organisation bestämmer. Om detta ultimatum inte åtlydes, blir arbetet blockerat, och respekteras inte blockaden, bli de tredskande fred-

Svar på interpellation. (Forts.)

lösa och rättslösa, tills de fallit till föga, eller kanske för all framtid. Att blockaden är fullständigt rättsstridig, hindrar inte på något sätt dess fullföljande och konsekvenser. Om inte dessa laglösa och rättsvidriga hot- och skrämselaktioner åstadkommit det rättslösa tillstånd, som nu råder på detta område, behövdes intet statsmakternas ingripande, ty då skulle landsbygdens byggnadsfråga ordnas genom en fri och naturlig anpassning efter de möjligheter i olika avseenden, som förefinnas, och man skulle inte ha att göra med de nuvarande besvärligheterna.

De fria uppgörelser mellan parterna, som landsorganisationens ordförande rekommenderade, förhindras sålunda genom rättsstridiga aktioner från vederbörande fackorganisationers sida. Sådant är det verkliga läget på detta område, och det är ett helt annat läge än det som herr Lif målade. Jag vill påstå att den bild, som herr Lif gav, var i hög grad missvisande — d. v. s. den var visserligen, om man analyserar den, riktig såtillvida, att det framgick därav att alla byggnadsarbetare på landsbygden skulle tvingas in i fackorganisationerna; först då skulle de få utöva sitt yrke. Och var det en arbetare, som inte ville ansluta sig, skulle han utestängas från arbete och göras mer eller mindre fredlös. Det senare sade visserligen inte herr Lif, men det är så det går till.

Vi erinra oss regeringens raskhet och beslutsamhet, när det gällde fjolårets betodlingskonflikt, att genom en i och för sig osympatisk tvångslagstiftning ordna upp betodlingen och skaffa respekt för samhällets intresse. Jag ansåg att detta då var nödvändigt. Det gavs också då de mest högtidliga utfästelser att regeringen i andra fall skulle med samma kraft och tveklöshet hävda samhällsintresset mot egoistiska gruppintressen. Den utfästelsen avsåg närmast just den fråga, som nu är uppe. Vad har sedan skett? Underhandlingarna ha släpat sig fram utan resultat. Och då någon vilja till tillmötesgående inte visats från fackförbundens sida, igångsätter socialministern en vidlyftig och tidsödande utredning om de byggnadstekniska olikheterna i fråga om landsbygdens och stadssamhällellenas bygghet, en utredning, som aldrig kan träffa frågans kärnpunkt. Det är uppenbarligen skillnad mellan regeringens beslutsamhet och stränghet under fjolårets betodlarkonflikt och herr socialministerns dröjande och undvikande utredningsintentioner i fråga om landsbygdens byggnadsfråga.

Herr socialministern ställde för en stund sedan en fråga i den formen, att staten kan, som han sade, föreskriva arbetstvång för byggnadsarbetarna, men är man då beredd att föreskriva byggnadstvång för bönderna? Jag förstår icke, hur man kan föra fram en argumentering på detta verklighetsfrämmande sätt. Jag ber få rikta frågan till herr socialministern: Vem har begärt arbetstvång för byggnadsarbetarna på landsbygden? Mig veterligt har ingen satt en sådan åtgärd i fråga liksom naturligtvis icke heller byggnadstvång för bönderna, förrän socialministern nu gör det. Detta är ett resonemang fullständigt ut i det blå. Vad vi begära och anse rimligt är skydd emot dessa fullständigt rättsstridiga blockadaktioner, där två parter, å ena sidan antingen byggmästare eller arbetsgivare som bygger i egen regi — det är nämligen vanligtvis icke en entreprenör utan lantbrukaren själv — och å andra sidan arbetare ha kommit överens om arbetsvillkoren, men där en tredje part, utskickad från en fackorganisation, kommer till och förbjuder arbetet och där fackföreningen, om detta förbud icke åttlydes, går till blockad med allt vad vi veta hör samman därmed. Den, som skall bygga, och de arbetare, som han har, äro fullständigt urständsatta att utföra de åtaganden, som båda parterna var för sig önska utföra.

Det är alltså detta, som är frågans kärnpunkt. Någon tvångslagstiftning

Svar på interpellation. (Forts.)

på annat sätt har icke satts i fråga. Såvitt jag förstår finns det icke något intresse hos herr socialministern att ordna upp den sidan av saken. När vi hörde herr Lif för en stund sedan blev det också alldeles uppenbart, att denna sida av saken låg fullständigt utanför hans tankesfär. Han kunde tydligen icke tänka sig annat än att fackorganisationerna skulle ha full frihet att genom blockader, hot och terror genomdriva sina löneaktioner mot jordbrukare och mot oorganiserade arbetare.

När herr socialministern sedan talade om att man möjligen skulle kunna sänka byggnadsarbetarnas löner på landsbygden men att något sådant rimligtvis måste vara mycket tveksamt och att man antagligen icke på den vägen skulle kunna åstadkomma en tillräcklig byggenskap för att få bort arbetslösheten, så vill jag säga, att det är icke heller så, som problemet ligger. Herr socialministern och även herr Lif resonera som om Stockholms och andra städers och samhällens byggnadsavtal med dess mättningsförfarande och ackordsbestämmelser skulle gälla för även landsbygdens byggnadsverksamhet. Så är inte alls fallet. Men byggnadsfackföreningarna äro i full färd med att omkring städer och samhällen i allt vidare räjonger pressa in byggenskapen i städernas lönebestämmelser på detta område. Och genom detta hot och tvång har landsbygdens byggnadsverksamhet stagnerat. Det ligger icke så, att vi önska åstadkomma en sänkning av byggnadsarbetarnas löner på landsbygden. Vad vi önska är, att de byggnadsarbeten, som finnas på landsbygden, skola kunna bli utförda till de normer, som gälla på landsbygden vid fri uppgörelse, alltså icke med det lönesystem, som nu gäller i städer och samhällen utan till de för landsbygden vanligen gällande lönerna. Det innebär ingen nedpressning av lönerna. Jag är övertygad om att med sådan frihet komma arbetslönerna att, liksom de gjort under en följd av år, följa med konjunkturutvecklingen och stegvis gå uppåt. Någon nedpressning av de faktiskt nu vanligtvis utgående lönerna är det icke alls fråga om från vår sida.

Under detta anförande hade herr förste vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr Lundell: Herr talman! Om jag vågar blanda mig i denna debatt om byggnadskostnaderna på landsbygden, så är det därför att jag såsom lantbrukare under en lång följd av år haft möjlighet att bygga både under de förhållanden, som rådde tidigare, alltså innan ackordstaxorna för fem à sex år sedan började tillämpas på landsbygden och innan det ens i någon större utsträckning fanns organiserade byggnadsarbetare på landsbygden, och även haft tillfälle att bygga åtskilligt efter den tiden.

I den trakt, där jag hör hemma, byggde vi tidigare för ungefär 1 krona i timmen. Numera få vi ju betala dels efter en högre timlön, dels också, i den mån vi bygga nytt, utöver timlönerna eller det så kallade förskottet även ett ackordsöverskott, som är ganska betydande. Jag tror man kan säga, att om man jämför med den tid, då vi betalade 1 krona i timmen, har själva arbetskostnaden fördubblats eller något däröver. Vad jag då här sagt gäller vid nybygge, ty åtminstone i vissa trakter av landet har det varit en mer eller mindre tyst överenskommelse, att ackordstaxorna icke skola tillämpas vid reparationer utan endast på nybyggen.

Jag skulle vara hågad att anföra en hel del principiella synpunkter på det spörsmål, som här är före, men här har redan sagts så mycket, och jag kan i allt väsentligt instämma i vad som här har anförts av interpellanten själv, i herr Liedbergs utförliga framställning och vidare i de synpunkter, som anfördes av herr Hansson i Rubbestad och nu senast av herr Persson i Falla.

Svar på interpellation. (Forts.)

Jag skall emellertid be att få göra några reflexioner därutöver och skall därvid anknyta till vad som här yttrats av herr Lif.

Herr Lif måste ju betraktas som sakkunnig i denna fråga, såsom i alldeles särskild grad sakkunnig får man väl lov att erkänna, men sett ur lantbrukarnas synpunkt kan man icke komma till annat resultat än att han ser mycket ensidigt på saken. Det är kanske rätt naturligt, att han så gör, och det kan ju hända, att vi på lantbrukarhåll också vilja se saken en smula ensidigt.

Herr Lif påpekade bland annat, att byggnadsarbetarnas årsinkomst i många fall är låg. Det vet jag nog. I den kommun, där jag hör hemma, och i grannkommunerna är det icke ofta en byggnadsarbetare kommer över 2,000 kronor om året i inkomst eller låt oss säga 2,400 kronor. Det är ju ingen hög inkomst, men jag har det intrycket, att dessa arbetare även förr i tiden, när man byggde för 1 krona i timmen, kommo upp till nästan samma årsinkomst. Vad ha då dessa byggnadsarbetare haft för nytta av att arbetskostnaderna för nybyggen ha fördubblats? Ja, de ha endast fått en kortare arbetssäsong. Det kan naturligtvis vara bra att icke behöva arbeta mer än två tredjedelar av den arbetstid, som man hade förut, och att i alla fall få samma förtjänst och så kunna fira den återstående tiden. För byggherrarna, d. v. s. för lantbrukarna, har följden blivit, att de för samma kostnad få utfört betydligt mindre än de fingo förr. Om man gick med på en reducering av ackordstaxorna tror jag, att arbetssäsongen skulle bli betydligt längre än nu och att det mycket väl skulle kunna hända, att den utökning av antalet arbetstimmar per år, som bleve följden härav, skulle kunna leda till att sänkningen i timersättning kompensades och till att byggnadsarbetarna därutöver finge större årsförtjänst än de nu ha.

Jag vill anföra även en annan förklaring till den korta arbetstid, som byggnadsarbetarna allt mer och mer tendera att få på landsbygden. När man räknar med en så hög timförtjänst, som man kan få efter ackordstaxorna, blir det naturligtvis så, att bygdens ungdom, när den får reda på att man kan tjäna 2 kronor eller 2 kronor 50 öre i timmen, om man kommer in i något av byggnadsfacken och särskilt i byggnadssträfacket, i hög grad attraheras dit och icke tänker så mycket på att det gäller bara en kort säsonginkomst. De försöka med alla medel komma in i byggnadsfacken. I fråga om byggnadsfacken gäller ju liksom i fråga om andra fack, att de i alla fall äro något så när skyldiga att taga in en man, bara han har skaffat sig arbete inom facket. De få taga in en hel del folk, som har attraherats dit av de falska förespeglningar, som den höga timförtjänsten utgör, och därigenom kommer det ett mindre antal arbetstimmar på varje arbetare än som skulle vara fallet, om icke tilloppet av arbetssökande vore så stort.

Nu medför naturligtvis den höga arbetskostnaden för nybyggnader, att det just icke blir några nybyggnader på landsbygden. De höga arbetskostnaderna verka prohibitivt. Lantbrukarna dra sig för att bygga något nytt. De reparera och bygga till byggnader, som egentligen icke alls borde repareras och byggas till utan istället borde plockas ned och ersättas av nya byggnader. Man gör det emellertid därför att reparationer kunna utföras mot timlön, men skall man riva den gamla byggnaden och föra upp en helt ny byggnad, då får man betala arbetet två gånger, som man säger på landsbygden, d. v. s. man får först betala ut timlönen och sedan betala ut ungefär lika mycket i ackordsöverskott. Det drar man sig för, och det medför naturligtvis, att det blir färre arbetstillfällen inom byggnadsfacken på landsbygden.

Herr Lif anförde gentemot kravet på att ha särskilda ackordstaxor på landsbygden, att arbetsmomenten ju äro desamma, vare sig man bygger en villa på ena sidan stadsgränsen eller på den andra sidan. Innehållet i vad han sade

Svar på interpellation. (Forts.)

var i varje fall ungefär detta. Det är klart, att det är riktigt. För min del får jag därför säga, att jag icke alls är tilltalad av att man skulle ha en särskild ackordstaxa utanför stadsgränsen och en betydligt dyrare taxa innanför stadsgränsen. Ett sådant förhållande blir i någon mån en oformlighet. Jag har emellertid den uppfattningen, att ackordstaxan både innanför stadsgränsen och utanför densamma är olämpligt avvägd. Herr Lif anförde ett antal exempel, som hopsummerade visade ett ackordsöverskott på 67 procent. Är det emellertid icke ganska högt redan med ett ackordsöverskott på 67 procent? Här ha anförts andra exempel förut i dag, som visa mycket högre ackordsöverskott. Jag har den uppfattningen, att ackordstaxor böra vara konstruerade så, att de ge ett överskott på 30 eller kanske 35 procent åt en rask arbetare. Så bruka väl ackordstaxor vara konstruerade inom andra fack, där sådana användas, men icke så att de ge dubbelt och tre gånger och fyra gånger så mycket som dessa 35 procent. Det föreligger tydligen icke någon riktig korrespondens mellan ackordstaxorna och de timlöner, som de äro avsedda att motsvara.

Herr Lif talade också om att rätten att få använda bygdens folk till byggnadsarbete var oklar och att ett sådant anspråk var något alldeles obefogat. Herr Liedberg har ju redan klarlagt vad man därvidlag har menat, alltså exempelvis att en lantarbetare skall kunna få användas till sådant, som han kan göra vid ett bygge. Han framhöll också, att lantarbetaren i regel är organiserad lika väl som byggnadsarbetaren, ehuru i annat fack.

Jag vill i detta sammanhang också referera till vad herr socialministern sade, då han angav sin uppfattning. Såvitt jag uppfattade honom rätt menade han, att kravet på att få använda bygdens folk var fullt legitimt. Då skall väl icke herr Lif säga, att det är ett fullkomligt obefogat krav.

Nej, den springande punkten i denna fråga om byggnadskostnaderna på landsbygden är helt säkert ackordsprislistans bristande överensstämmelse med timlönerna.

En orsak till att jag icke känner mig särskilt tilltalad av att ha särskilda ackordstaxor på landsbygden, som helt avvika från ackordstaxorna i städerna, är att följden skulle bli den, att byggnadsarbetarna på landsbygden skulle komma att sträva efter att få arbete i staden. Såvitt möjligt ville då varje skicklig karl komma in och bygga på andra sidan gränsen, där han kanske får 1 krona mer i timmen i arbetsförtjänst. På det sättet skulle vi komma att draga eller rättare sagt sparka det duktiga folket från landsbygden in till städerna. Det är icke för mig någon tilltalande utveckling. Jag anser, att det är riktigare att införa rimliga ackordstaxor både på utsidan om stadsgränsen och på insidan av densamma.

Om man håller helt olika ackordstaxor på ömse sidor om stadsgränsen, alltså en olikhet som är större än skillnaden i timlönerna, så konserverar man därmed också för evig tid, skulle jag vilja säga, dyrortsgrupperingen. Om man medger, att byggnadslönerna få vara helt olika och att de få beräknas på helt olika sätt, kan man sedan icke komma ifrån, att det enbart av den anledningen blir helt olika hyror i städerna och på landsbygden. Det är en sak, som man borde försöka komma ifrån. Tomtkostnader och många andra faktorer spela naturligtvis också in, men man bör icke öka skillnaden mellan städer och landsbygd genom att konstruera ackordstaxor för landsbygdens del på ett helt annat sätt.

Däremot tror jag, att det är synnerligen önskvärt för landsbygdens del, att tillämpningen av ackordstaxor blir fakultativ. När man från byggnadsarbetarnas sida så absolut motsätter sig ett sådant krav som att tillämpningen

Svar på interpellation. (Forts.)

av ackordstaxorna skall vara fakultativ, så innebär ju redan detta ett tydligt erkännande av att man har fullt klart för sig, att ackordstaxorna icke korrespondera med timlönerna utan att de ge ett onormalt högt ackordsöverskott.

Efter mitt förmenande, och det tror jag, att jag har sagt här i kammaren både en och två gånger förut, innebära ackordstaxorna inom byggnadsfacket och särskilt inom byggnadsträffacket icke en normal ackordsprislista utan utgöra en skråtariff och ingenting annat. Det äro också arbetarna inom facket fullt på det klara med.

För landsbygdens del tillkommer dessutom den ojämnhet, som såvitt jag uppfattade rätt även herr Liedberg talade om, nämligen att de ackordstaxor, som med mycket liten reduktion tillämpas på landsbygden, äro upphängda på en timlön, som ligger över den timlön, som gäller för landsbygden. Jag har för mig, att ackordstaxan är konstruerad efter en timlön på 1 krona 36 öre, och sådana timlöner ha vi icke på landsbygden. I mina trakter tror jag vi ha en timlön på 1 krona 22 öre. Härtill kommer sedan, att ackordstaxorna i realiteten icke alls motsvara en timlön på 1 krona 36 öre, ty de ge icke normala ackordsöverskott på 30 å 35 procent på denna timlön för en rask arbetare utan ge ackordsöverskott på bortåt 100 procent.

När herr Carlström tackade för interpellationssvaret sade han i slutet av sitt anförande, att antingen måste byggnadskostnaderna på landsbygden nedbringas eller också måste priserna på jordbruksprodukter höjas. Ja, det är nog nödvändigt att välja endera vägen. För min egen del har jag nog den uppfattningen, att det icke räcker bara med att välja endera vägen utan att man måste gå båda vägarna. Dels får man normalisera ackordstaxorna — jag kräver alltså icke deras avskaffande utan endast deras normaliserande — dels får man höja priserna på jordbruksprodukter. Man skall nämligen i en debatt som denna icke glömma bort, och det påpekades också av herr Liedberg, att det ju länge har rätt ett mycket skevt förhållande mellan priset på ett jordbruk och värdet av jordbrukets byggnader. Redan innan kollektivavtal inom byggnadsfacket började tillämpas på landsbygden, var ju förhållandet ungefärligen det, som herr Liedberg angav, att byggnaderna på ett jordbruk voro värda ungefär så mycket som hela taxeringsvärdet och ibland mera. Man kunde redan då ibland finna fall, där den omständigheten, att till dessa byggnader även hörde jord, verkade sänkande på det helas värde. Byggnaderna kunde ensamma vara värda 100,000 kronor, men skulle nu all jorden också höra dit, kunde det hela icke anses vara värt mer än 80,000 kronor. Så skeva förhållanden inom en näring kunna i längden icke fortbestå. Antingen måste förhållandena ändras eller också kommer näringen att gå under.

Dessa skeva förhållanden ha i hög grad skärpts och försämrats, sedan byggnadsavtalet har börjat tillämpas också på landsbygden. Om i dag en helt nedbrunnen gård skall byggas ny med ekonomibyggnader och fullständiga bostäder och ackordstaxor och mättningsförfarande tillämpas vid byggnadernas uppförande, komma i många fall bara byggnaderna att kosta dubbelt mot det taxeringsvärde, som gården hade före branden, även om de byggnader, som då funnos, varit ganska goda. — Jag fick aldrig höra av herr Wallén vad det skulle ha kostat att bygga upp hans gård som brunnit. Han nämnde det icke. Annars hade det ju varit en rätt intressant illustration till dessa förhållanden.

Man bör emellertid ha klart för sig, att en näring icke kan existera, när den icke kan förränta mer än taxeringsvärdet, fastän enbart byggnadernas uppförande går till dubbla taxeringsvärdet. Detta missförhållande kan icke upphjälpas enbart genom att normalisera ackordstaxorna, utan man får nog finna sig uti att också höja lantbrukets produktpriser en del. Jag tror icke, att det skall behövas så förfärligt stor höjning, men man bör i alla fall höja med vad

Svar på interpellation. (Forts.)

som beräkningsmässigt behövs för att hela jordbruksföretaget, d. v. s. hus plus jord, dock skall vara värt och kunna förränta husen och något mer än bara husen. Det kan icke tänkas, att jordbruket i längden skall kunna bestå som en ordentlig näring i detta land, om man icke får denna skevhet tillrättad.

Ja, säger man då, nu vill herr Lundell lägga nya bördor på konsumenterna och vill fördyra levnadskostnaderna i alldeles ofantlig grad. Det är emellertid icke min tanke, ty jag tycker, att man samtidigt skall göra något åt den stora differens, som finns mellan vad producenterna få för livsmedel, när de lämna gården, och vad konsumenterna få betala. Det finns som bekant transportkostnader och distributionskostnader och åtskilliga andra kostnader, varmed städerna själva fördyra de produkter, som de skola förtära. På den punkten kan göras så pass mycket, att konsumenterna, även om jordbruket blir en normal och räntabel näring, icke behöva betala mera för produkterna, än de nu göra, när de ta hem dem till sina kök. Det är den vägen, som vi måste gå, och jag hoppas och tror, att det är nödvändigt, att när byggnadsfrågan nu skall utredas, man också tar i betraktande, att de skeva ekonomiska värdeförhållandena inom jordbruket måste upphöra.

Jag vill uttala den förhoppningen, att även om utredningen på det sättet skulle bli rätt omfattande, skall den icke behöva taga alltför lång tid. Tar den lång tid, blir den av mycket måttligt värde, och det kan under tiden hända mycket i detta land. Schismen mellan jordbrukare och konsumenter och mellan landsbor och stadsbor kan under den tiden hinna skärpas på ett sätt, som icke är lyckligt för samlevnaden i samhället.

Herr **Andersson** i Vigelsbo: Herr talman! Herr socialministern lämnade i sitt svar den upplysningen, som ju är riktig, att jordbrukets byggnader äro betydligt mycket enklare än städernas byggnader. Han uttalade också en förhoppning om att man skulle ägna uppmärksamhet åt kostnaderna för byggnadsmaterial och företaga en undersökning om hur pass mycket byggnadskostnaderna i ekonomiskt avseende belasta jordbruket.

Om emellertid landsbygdens byggnader och särskilt ekonomibyggnaderna äro enklare än vad som är fallet i städerna, så innebär detta enligt mitt förmenande också, att man på landsbygden kan klara sig med en byggnadsarbetarstam, som i fråga om kunnighet kanske icke behöver mäta sig med den arbetarstam, som man måste ha tillgång till i städerna.

Herr Lif och andra ha talat om att det ur ackordsprissynpunkt i tekniskt avseende icke föreligger någon skillnad mellan att bygga en villa i en stad eller bygga en loge på landsbygden. Jag skulle för min del nära på tro, att det resonemanget är riktigt, men man måste å andra sidan också taga hänsyn till den yrkesskicklighet, som fordras i det ena eller andra fallet, och att de, som kallas för kladdbasar och som icke äro med i fackföreningarna och som vi kanske i någon mån ha tillgodogjort oss på landsbygden, också kanske böra ha möjlighet att få sin försörjning med att bygga de enklare byggnader, som vi kunna klara oss med ute på landsbygden.

Jag kommer så till mätningförfarandet, som just har blivit det stora irritationsmomentet. Vi ha säkerligen icke så mycket emot timpenningen. Den utgör 1 krona 22 öre eller 1 krona 31 öre. Det är icke så mycket att säga om detta. Det har emellertid understundom förekommit fall, då en lantbrukare resonerat med byggnadsarbetarlaget och därvid fått uppgift endast om timpenningen, men att, sedan arbetet satts i gång och blivit färdigt, en mätningssman kommit för att mäta upp det byggda huset, varefter lantbrukaren fått besked om att han utöver den förut erlagda timpenningen skall betala ytterligare det och det

Svar på interpellation. (Forts.)

beloppet i ackordsöverskott. Många gånger hyser jordbrukaren misstanke om att allt icke har gått riktigt till. Jag tvivlar icke på att det kanske har gått riktigt till, men jordbrukaren har i alla fall fått den uppfattningen, att det icke kan vara riktigt, att sedan man först resonerat bara om en timpenning utan att arbetarna ha angivit, att uppmätning sedermera skall verkställas, så har sådan uppmätning ändå blivit verkställd och vederbörande blivit avkrävd ett betydande belopp som ersättning för det överarbete, som arbetarna enligt mätningförfarandet ha kunnat utfå på platsen.

Jag blev vid ett tillfälle inbjuden till en studiegrupp, som de förenade byggnadsarbetarförbunden hade här i Stockholm på landsorganisationen, för att tillsammans med dem diskutera landsbygdens byggnadsfråga. Jag måste säga, att det var en mycket intressant och trevlig diskussion, som vi hade tillsammans den kvällen. Jag talade då också om detta förhållande, att man först angav endast timlönen för att sedermera komma med krav på ersättning utöver timpenningen, vilken ersättning angavs först sedan mätning hade verkställts. Man sade från byggnadsarbetarfackförbundens sida, att i den mån de hade kunnat komma på några fackföreningsanslutna byggnadsarbetare, som hade begått en sådan försummelse som att icke ange arbetsersättningen och arbetsvillkoren i hela deras utsträckning, så hade sådana medlemmar av förbunden saklost uteslutits ur vederbörande förbund på viss tid. Jag anser mig icke heller ha anledning betvivla riktigheten av denna uppgift, men vad jag däremot anser mig ha anledning betvivla är, att sådana överträdelser av bestämmelserna verkligen komma till organisationernas kännedom. Jag är nämligen övertygad om att många jordbrukare, som icke närmare känna till förhållandena, ingalunda ha vänt sig till organisationerna för att erhålla rättelse.

Jag vill vidare framhålla, att det föreligger en väsentlig skillnad vid tillämpning av mätningförfarandet i en stad och vid tillämpning av mätningförfarandet på ekonomibyggnaderna vid ett jordbruk. Vid byggnation i städerna finns det alltid en byggmästare eller dennes ställföreträdare, som organiserar, dirigerar och driver arbetet. Jordbrukaren ute på landsbygden har säkerligen icke råd att leja en ställföreträdare eller leja någon person, som kontrollerar byggenskapens utförande eller kontrollerar det mätningförfarande, som tillämpas. Mätningförfarandet är ett x för oss jordbrukare. Vi förstå det icke och det måste, som herr statsrådet säkerligen inser, ge anledning till vissa misstankar bland jordbrukarna, som icke själva ha möjlighet att närvara och leda arbetet eller möjlighet att kontrollera det sätt, på vilket mätningförfarandet tillämpas, att det kanske icke alltid gått så riktigt till. Det uppkommer många misshälligheter, som många gånger kanske grunda sig på missförstånd men som man säkerligen skulle kunna förhindra under förutsättning att denna fråga finge en klok och lycklig lösning.

Herr Lif kastade fram den frågan, varför R. L. F. var så angeläget att vinna »pytsåkarna» för jordbrukets organisationer. Jag vill säga, att det är riktigt, att vi varit angelägna härom. Det har kanske icke varit tvång, men man har försökt bearbeta dem för att få dem med. Jag är också övertygad om att samhället kan tacka oss för att vi ha gjort det den tjänsten, ty var skulle samhället i nuvarande försörjningsläge ha stått, om vi icke hade lyckats att i tid konsolidera våra organisationer på sådant sätt, att vi i dag kunna sköta regleringen av vår livsmedelshandel? Jag är övertygad om att vi varit ute i kaos.

Jag vill framhålla, att några monopolsträvanden icke ha förkommit, och jag sade det också uppe på landsorganisationen, när jag där diskuterade med byggnadsarbetarna. Jag berättade, att en banvakt hade satt potatis hemma hos mig.

Svar på interpellation. (Forts.)

Han hade satt 150 kilo potatis och för detta fått betala 20 kronor, och han fick därigenom 15 à 20 säckar potatis. Skulle nu mina yrkesbröder ha varit lika solidariska med varandra som till exempel byggnadsarbetarna äro, så skulle de naturligtvis ha blockerat mig för att jag hade låtit banvakten odla potatis. Han borde rätteligen icke ha fått göra detta utan borde ha varit skyldig att köpa potatis av jordbrukarna och dessutom betala det pris, som man får i staden.

I detta sammanhang vill jag också nämna för herr Lif, att vi i år väckt en motion om att det skall lämnas ett arealbidrag av 3 kronor per ar till den, som nu i vår vill sätta potatis. Det tyder ju på att vi icke på något sätt eftersträva monopolställning på det område, där vi arbeta. Vi vilja med denna arealpremie premiera var och en, som sätter potatis, oavsett om han är byggnadsarbetare, om han är jordbruksarbetare eller om han är sjöman. Det är oss likgiltigt, vad han är. Han skall i alla fall ha denna arealpremie, därför att vi på det sättet vilja få till stånd en större potatisodling. Vi vilja sålunda icke eftersträva en monopolställning, som berättigar oss till ett icke rättfärdigt pris.

Vad gäller byggnadsvärden i jämförelse med jordvärden är ju förhållandet det, som herr Lundell och herr Liedberg här ha påvisat. Man kan praktiskt taget icke få betalt för en gård, så att man får ut både jord- och husvärdet. Man skall köpa en relativt stor gård, innan man överhuvudtaget betalar det ena, antingen jorden eller husen. Icke annat jag kan förstå måste detta vara ett missförhållande.

Att det här föreligger ett missförhållande, bestyrkes ju av att exempelvis domänstyrelsen praktiskt taget icke bygger om husen på sina gårdar, åtminstone icke i många fall. När husen förfallit på en gård, säljer man den i stället till en enskild jordbrukare, som sedan får ta ansvaret för att bygga om. Detta tyder på att man vet, att kostnaderna bli så stora, att det är bättre att överlåta egendomen till en enskild jordbrukare än att själv ta det ekonomiska ansvaret för gårdens iståndsättande. Även de statliga myndigheterna ha alltså ögonen öppna för dessa förhållanden.

Härmed förklarades överläggningen avslutad.

§ 6.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet den på kammarens bord liggande propositionen, nr 14, angående gäldande av vissa haverikostnader.

§ 7.

Föredrogs var efter annan följande å kammarens bord vilande motioner; och remitterades därvid

till statsutskottet motionerna:

nr 38 av herr *Gustafsson* i Tenhult *m. fl.*; och
nr 39 av herr *Sefve*;

till bevillningsutskottet motionerna:

nr 40 och 41 av fru *Nordgren*; samt
nr 42 av herr *Aqvist*;

till bankoutskottet motionen nr 43 av herr *Thapper*; samt

till behandling av lagutskott motionen nr 44 av herr *Jonsson* i Skutskär.

§ 8.

Föredrogos vart efter annat bankoutskottets memorial:

nr 1, med överlämnande av fullmäktiges i riksbanken till bankoutskottet avgivna berättelse; och

nr 2, med överlämnande av fullmäktiges i riksgäldskontoret till innevarande riksdag avgivna, till bankoutskottet avlämnade berättelse.

Sedan kammaren på tillfrågan av herr förste vice talmannen förklarar sig beredd att nu avgöra ifrågavarande, endast en gång bordlagda ärenden, lades memorialen vart för sig till handlingarna.

§ 9.

Interpellation. Ordet lämnades på begäran till

Herr **Jonsson** i Alsen, som anförde: Herr talman! Den 18 november förra året utfärdade statens livsmedelskommission nya bestämmelser om extra tilldelning av vissa ransonerade varor till sjuka personer och nya regler för tilldelningen. Dessa nya bestämmelser begränsa läkares möjligheter att till sjuka och konvalescenter utskrivna intyg för erhållandet av extraransoner. I en tabell, som bifogas ett nämnda dag utskickat cirkulär och vilken visar, under vilka förutsättningar och i vilka mängder extraransoner av kristidsnämnd kan tilldelas sjuka, ändras förutvarande beteckningen »tuberkulos» till »aktiv tuberkulos», vilket onekligen innebär en avsevärd skärpning av bestämmelserna när det gäller lungsjuka konvalescenter.

Erfarenheten visar, att svåra problem i olika avseenden möter en från sanatorium utskrivna person. En sådan kan ju inte rimligen sägas lida av aktiv tuberkulos, men däremot torde inte behovet av riklig och närande föda vara mindre efter utskrivandet från sanatoriet än förut. Skall en sådan hänvisas att klara sig på nuvarande matfetsransoner, blir skillnaden på kosthållet vid sanatoriet och det som kan beredas i hemmet allt för stort, vilket i förening med andra samtidigt inträffade skiljaktigheter i livsföringen kan inverka menligt på den fortsatta förbättringen av vederbörandes hälsotillstånd.

Den 5 september 1941 beslöt regeringen anbefalla statens livsmedelskommission att meddela bestämmelser om att lungsjuk person, som erhåller rabattkort för den ordinarie tilldelningen av matfett, även skall erhålla rabattkort för beviljad extra tilldelning. I början av innevarande år var detta dock ej ordnat i enlighet med ifrågavarande beslut.

De olägenheter som uppstå för lungsjuka genom här berörda förhållanden äro rätt stora. Säkert är det av allmänt intresse, att lungtuberkulosen i fortsättningen som hittills framgångsrikt bekämpas genom att bästa möjliga vård och eftervård beredas de lungsjuka. En riklig livsmedelstildelning, särskilt då utav matfett och grädde, samt möjligheter till goda prisrabatter å dessa livsmedel för icke endast personer med aktiv tuberkulos utan även för konvalescenter ha stor betydelse.

Med stöd av vad jag här anfört anhåller jag om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet få framställa följande frågor:

1) Har herr statsrådet observerat den försämring som inträffat i lungsjukas möjligheter till extraransoner genom livsmedelskommissionens bestämmelser av den 18 november 1941?

2) Om ej landets försörjningsläge tvingar till denna försämring, vill då herr statsrådet medverka till en förbättring av dessa bestämmelser?

Interpellation. (Forts.)

3) Vill herr statsrådet medverka till att regeringens beslut av den 5 september 1941 av livsmedelskommissionen bringas i tillämpning?

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 10.

Upplästes följande till kammaren inkomna läkarintyg:

Riksdagsman *Gustav Adolf Olsson* vårdas sedan den 18 januari 1942 å Maria sjukhus kir. avd. för gallblåsinflammation och är från nämnda datum tills vidare oförmögen att deltaga i riksdagsarbetet; intygas.

Stockholm den 20 jan. 1942.

Rudolf Brandberg,

leg läk., överläkare.

Kammaren beviljade herr Olsson i Gävle ledighet från riksdagsgöromålen tills vidare från och med den 21 innevarande januari.

§ 11.

Justerades protokollsutdrag.

§ 12.

Avlämnades följande motioner, nämligen av:

herr *Norup*, nr 45, angående sammanslagning av primärkommunala enheter;

herr *Birke m. fl.*, nr 46, angående ändring av 45 § lagen om val till riksdagen;

herr *Andersson* i Alfredshem *m. fl.*:

nr 47, angående statsbidraget till väg- och flottledsbyggnader å skogar i enskild ägo;

nr 48, om skatteutjämningsbidrag till landsting;

nr 49, angående ökning av antalet examinerade tandläkare; och

nr 50, angående anslaget för statsbidrag till folktandvården;

herr förste vice talmannen *Magnusson m fl.*:

nr 51, om inrättande för Seth Lundell av en personlig assistentbefattning i mykologi vid Uppsala universitets botaniska museum; och

nr 52, om anslag till understöd åt privatflyget, m. m.;

herrar *Nilsson* i Göteborg och *Andersson* i Malmö, nr 53, om höjning av anslaget för bidrag till vissa kostnader för skolundervisning åt lots- och fyrpersonalens barn;

herrar *Birke* och *Thorell*, nr 54, angående taxorna å s. k. månadsbiljetter inom statens järnvägars lokaltrafik;

herr *Wallentheim m. fl.*, nr 55, om anslag för bidrag till verksamheten vid s. k. hemgårdar och studiehjem;

fröken *Hesselgren m. fl.*, nr 56, om överförande från extra ordinarie till ordinarie stat av vissa befattningar å garnisonssjukhusen;

herr *Wallentheim m. fl.*, nr 57, om anslag för bidrag till vissa bildningsförbunds organisations- och administrationskostnader;

herr *Lundberg* i Uppsala *m. fl.*, nr 58, om inrättande av ett nytt centralbibliotek;

herr andre vice talmannen *Österström m. fl.*, nr 59, om anslag till riksdagens interparlamentariska grupp;

herr *Ljungberg m. fl.*, nr 60, om anslag för bidrag till Lennings textiltkniska institut i Norrköping;

herr *Lindmark m. fl.*, nr 61, om anslag för bidrag till byggande av enskilda vägar;

herr *Hansson* i Vännäsby *m. fl.*, nr 62, om anslag för bidrag till byggande av enskilda vägar;

herr *Hagberg* i Malmö *m. fl.*, nr 63, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen framlagda förslag om indragning av en förste bibliotekarie-tjänst vid universitetsbiblioteket i Lund;

herr *Sandberg m. fl.*:

nr 64, om anslag för bidrag till byggande av enskilda vägar; och

nr 65, om iakttagande av ökad varsamhet vid den fortsatta rationaliseringen av folkskoleväsendet;

herr *Mattsson m. fl.*, nr 66, angående vägskattebördans fördelning mellan skattebetalarna;

herr *Wiberg m. fl.*:

nr 67, om rätt till avdrag vid taxering enligt förordningen om statlig inkomst- och förmögenhetsskatt för gåva till sjövärnets; och

nr 68, angående beskattning av vissa tidskrifter;

herr *Birke*, nr 69, om pension till förre e. o. reparatören vid statens järnvägar H. A. Dahlbergs änka;

herr *Andersson* i Södergård *m. fl.*, nr 70, angående ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring, i fall av bristande betalningsförmåga hos den ersättningskyldige;

herr *Ericsson* i Sörsjön *m. fl.*, nr 71, angående viss ändring av lagen om semester;

herr *Skoglund* i Umeå *m. fl.*, nr 72, angående viss ändring av lagen om semester;

herr *Larsson* i Karlstad *m. fl.*, nr 73, om viss ändring i lagen om handel med fodermedel;

herr *Hedlund* i Östersund *m. fl.*, nr 74, angående utredning om ändring i vissa delar av vattenlagen;

herr *Jonsson* i Eskilstuna, nr 75, om viss ändring i lagen om kommission, handelsagentur och handelsresande;

herrar *Hansson* i Skediga och *Andersson* i Vigelsbo, nr 76, angående utredning om ändring i vissa delar av vattenlagen;

herr *Gustafsson* i Tenhult *m. fl.*, nr 77, om viss ändring av lagen om semester m. m.;

herr *Wallentheim m. fl.*, nr 78, om ändring av 7 § lagen om folkpensionering;

herr *Mosesson*, nr 79, om ändring av 8 § 2 mom. lagen angående jordfästning;

herr *Hagberg* i Malmö *m. fl.*, nr 80, om viss ändring av epidemilagen;

herrar *Skoglund* i Umeå och *Levin*, nr 81, angående allmän revision av gäl-lande fiskerilagstiftning;

herrar *Staxäng* och *Norup*, nr 82, om anslag till effektivisering av inspek-tionen av elevmejerierna, m. m.;

herrar *Liedberg* och *Norup*, nr 83, angående inrättande av ett forsknings-institut för bevaringsmetoder för olika slag av livsmedel;

herr *Larsson* i Karlstad *m. fl.*, nr 84, om anslag till demonstration i hovvård och hovbeslag;

herr *Nilsson* i Göingegården *m. fl.*, nr 85, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen under nionde huvudtiteln gjorda framställningar;

herr *Westerdahl m. fl.*, nr 86, om anslag för bidrag till bestridande av kostnaderna för lantbruksmöten;

herr *Pettersson* i Norregård *m. fl.*, nr 87, om viss ersättning till sökandena till Horssjöns torrläggningföretag av år 1937;

herr *Lundberg* i Hälsingborg, nr 88, om uppflyttning i lönegrad av musei- och kemistbefattningarna vid Sveriges geologiska undersökning;

herr *Andersson* i Gisselås *m. fl.*, nr 89, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande den lägre lantbruksundervisningen;

herr *Jacobson m. fl.*, nr 90, angående utredning och allmän översyn rörande arbetaresmåbruketverksamheten;

herr *Svensson* i Ljungskile *m. fl.*, nr 91, om höjning av producentbidraget på mjölk;

herr *Staxäng*, nr 92, angående inrättande av s. k. produktionsavdelningar inom kristidsstyrelserna;

herr *Andersson* i Vigelsbo *m. fl.*, nr 93, angående statens järnvägars stängselskyldighet;

herr *Thorell m. fl.*, nr 94, angående utredning om skyldighet för ogifta personer att från viss ålder avsätta viss andel av sin inkomst att lyftas i händelse av giftermål;

herr *Kyling m. fl.*, nr 95, angående utredning om det allmännas stödande av ungdomsvård och ungdomsarbete;

herr *Hagård m. fl.*, nr 96, om anslag till ungdomskonsulentverksamhet;

herr *Nilsson* i Göingegården *m. fl.*, nr 97, om skyldighet för skoldistrikt att i vissa fall upplåta skolbyggnad för frivillig bildningsverksamhet m. m.; och

herr *Lindmark m. fl.*, nr 98, om skärpning av straffet för överlåtelse av motbokssprit till ungdom under 21 år.

Dessa motioner bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 2.53 e. m.

In fidem
Gunnar Britth.

Torsdagen den 22 januari.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Föredrogos var efter annan de på kammarens bord liggande motionerna; och remitterades därvid

till konstitutionsutskottet motionerna:

nr 45 av herr *Norup*; och
nr 46 av herr *Birke m. fl.*;

till jordbruksutskottet motionen nr 47 av herr *Andersson* i Alfredshem *m. fl.*;

till statsutskottet motionerna:

nr 48—50 av herr *Andersson* i Alfredshem *m. fl.*;
nr 51 och 52 av herr förste vice talmannen *Magnusson m. fl.*;
nr 53 av herr *Nilsson* i Göteborg och *Andersson* i Malmö;
nr 54 av herrar *Birke* och *Thorell*;
nr 55 av herr *Wallentheim m. fl.*;
nr 56 av fröken *Hesselgren m. fl.*;
nr 57 av herr *Wallentheim m. fl.*;
nr 58 av herr *Lundberg* i Uppsala *m. fl.*;
nr 59 av herr andre vice talmannen *Österström m. fl.*;
nr 60 av herr *Ljungberg m. fl.*;
nr 61 av herr *Lindmark m. fl.*;
nr 62 av herr *Hansson* i Vännäsby *m. fl.*;
nr 63 av herr *Hagberg* i Malmö *m. fl.*; samt
nr 64 och 65 av herr *Sandberg m. fl.*;

till bevillningsutskottet motionerna:

nr 66 av herr *Mattsson m. fl.*; samt
nr 67 och 68 av herr *Wiberg m. fl.*;

till bankoutskottet motionerna:

nr 69 av herr *Birke*; och
nr 70 av herr *Andersson* i Södergård *m. fl.*;

till behandling av lagutskott motionerna:

nr 71 av herr *Ericsson* i Sörsjön *m. fl.*;
nr 72 av herr *Skoglund* i Umeå *m. fl.*;
nr 73 av herr *Larsson* i Karlstad *m. fl.*;
nr 74 av herr *Hedlund* i Östersund *m. fl.*;
nr 75 av herr *Jonsson* i Eskilstuna;
nr 76 av herrar *Hansson* i Skediga och *Andersson* i Vigelsbo;
nr 77 av herr *Gustafsson* i Tenhult *m. fl.*;
nr 78 av herr *Wallentheim m. fl.*;
nr 79 av herr *Mosesson*; och
nr 80 av herr *Hagberg* i Malmö *m. fl.*;

till jordbruksutskottet motionerna:

nr 81 av herrar *Skoglund* i Umeå och *Levin*;

nr 82 av herrar *Staxång* och *Norup*;

nr 83 av herrar *Liedberg* och *Norup*;

nr 84 av herr *Larsson* i Karlstad *m. fl.*;

nr 85 av herr *Nilsson* i Göingegården *m. fl.*;

nr 86 av herr *Westerdahl m. fl.*; och

nr 87 av herr *Pettersson* i Norregård *m. fl.*;

till statsutskottet motionen nr 88 av herr *Lundberg* Hälsingborg;

till jordbruksutskottet motionerna:

nr 89 av herr *Andersson* i Gisselås *m. fl.*;

nr 90 av herr *Jacobson m. fl.*; och

nr 91 av herr *Svensson* i Ljungskile *m. fl.*;

till tillfälligt utskott motionerna:

nr 92 av herr *Staxång*;

nr 93 av herr *Andersson* i Vigelsbo *m. fl.*;

nr 94 av herr *Thorell m. fl.*; och

nr 95 av herr *Kyling m. fl.*;

till statsutskottet motionerna:

nr 96 av herr *Hagård m. fl.*; och

nr 97 av herr *Nilsson* i Göingegården *m. fl.*; samt

till bevillningsutskottet motionen nr 98 av herr *Lindmark m. fl.*

§ 2.

Justerades protokollsutdrag.

§ 3.

Avgåvos följande motioner, nämligen av:

herr *Larsson* i Hede *m. fl.*, nr 99, om införande av rätt för kommun att anslå medel till hemvärnets verksamhet;

fru *Nordgren m. fl.*, nr 100, angående statsbidrag för mindre bemedlade barnaföderskors å landsbygden resekostnader i vissa fall för distrikts- och reservbarnmorskor, *m. m.*;

herr *Sundström* i Vikmanshyttan *m. fl.*, nr 101, om viss ändring i villkoren för erhållande av statens räntefria studielån;

herr *Jacobson m. fl.*, nr 102, angående statsbidraget för inackordering av skolbarn i skolhem, arbetsstugor eller enskilda hem, *m. m.*;

herr *Lövgren m. fl.*, nr 103, om anslag till uppförande av ett varmbadhus med simhall inom Bodens garnison;

herr *Håstad m. fl.*, nr 104, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till riksarkivet;

herrar *Birke* och *Andersson* i Igelboda, nr 105, angående viss ändring av grunderna för statsbidrag till dispensärverksamheten för tuberkulosens bekämpande;

herr *Hagberg* i Luleå *m. fl.*, nr 106, angående ändrade grunder för indexberäkningen;

herr *Hansson* i Skediga, nr 107, om viss begränsning av den för jordbruksmaskiner utgående allmänna omsättningsskatten;

herrar *Hagård* och *Ericsson* i Kinna, nr 108, angående utredning om statens övertagande av enskilda järnvägarnes pensionskassa;

herr *Hedqvist*, nr 109, om årligt understöd åt arbetaren B. O. Goding;
herr *Eriksson* i Stockholm;
nr 110, om tillerkännande av viss förmån åt ordinarie tjänstemän i statens tjänst, vilka avgått från tjänsten utan rätt att komma i åtnjutande av pension; och
nr 111, om dyrtidstillägg till den hos riksdagens kamrar, utskott och kansli tillfälligt anställda personalen;
herr *Carlsson* i Bakeröd *m. fl.*, nr 112, om viss ändring i krigsfamiljebidragsförordningen;
herrar *Hagberg* i Luleå och *Senander*, nr 113, om viss ändring i lagen om folkpensionering;
herrar *Håstad* och *Arneberg*, nr 114, om tryggande av handelsagenternas förhandlingsrätt enligt lagen om förenings- och förhandlingsrätt;
herrar *Eriksson* i Sandby och *Andersson* i Surahammar, nr 115, angående viss ändring av lagen om försäkring för vissa yrkessjukdomar;
fröken *Andersson m. fl.*, nr 116, om höjning av den i 18 kap. 8 § strafflagen stadgade åldersgränsen;
herr *Jonsson* i Skedsbygd *m. fl.*, nr 117, om höjning av anslaget för bidrag till ladugårdsförbättringar, m. m.;
herr *Nilson* i Spånstad *m. fl.*, nr 118, angående det statsunderstödda bekämpandet av tuberkulos hos nötkreatur;
herr *Ericsson* i Sörsjön *m. fl.*, nr 119, om placeringen i lönegrad av flottledsinspektören och dennes ordinarie assistent;
herr *Skoglund* i Umeå, nr 120, om höjning av anslaget till statens fartyg för fiskeriundersökningar: Avlöningar;
herr *Hagberg* i Luleå *m. fl.*, nr 121, angående utvidgning av oljeväxtodlingen;
herr *Molander m. fl.*, nr 122, om ökning av antalet förste assistenter vid lantbrukshögskolan;
herr *Håstad m. fl.*, nr 123, angående docentstipendierna vid lantbrukshögskolan och skoghögskolan;
herr *Norup m. fl.*, nr 124, angående viss ändring av Kungl. Maj:ts reglemente för ecklesiastik medelsförvaltning;
herrar *Hage* och *Viklund*, nr 125, angående rätt till tjänste- och pensionsårsberäkning för chefsläkare vid sjukstuga;
herr *Hagberg* i Luleå *m. fl.*, nr 126, angående omprövning av gällande ransoneringsbestämmelser; samt
herrar *Persson* i Undersvik och *Wallentheim*, nr 127, angående åstadkommande av en undervisnings- och upplysningsfilm, belysande regeringens och riksdagens arbetsförhållanden.

Dessa motioner bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 11.10 f. m.

In fidem
Sune Norrman.

Fredagen den 23 januari.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Justerades protokollen för den 17 och den 20 innevarande januari.

§ 2.

Föredrogos var efter annan följande på kammarens bord liggande motioner; och remitterades därvid

till konstitutionsutskottet motionen nr 99 av herr *Larsson* i Hede *m. fl.*;

till statsutskottet motionerna:

nr 100 av fru *Nordgren m. fl.*;

nr 101 av herr *Sundström* i Vikmanshyttan *m. fl.*;

nr 102 av herr *Jacobson m. fl.*;

nr 103 av herr *Lövgren m. fl.*;

nr 104 av herr *Håstad m. fl.*;

nr 105 av herrar *Birke* och *Andersson* i Igelboda; samt

nr 106 av herr *Hagberg* i Luleå *m. fl.*;

till bevillningsutskottet motionen nr 107 av herr *Hansson* i Skediga;

till bankoutskottet motionerna:

nr 108 av herrar *Hagård* och *Ericsson* i Kinna;

nr 109 av herr *Hedqvist*; samt

nr 110 och nr 111 av herr *Eriksson* i Stockholm;

till behandling av lagutskott motionerna:

nr 112 av herr *Carlsson* i Bakeröd *m. fl.*;

nr 113 av herrar *Hagberg* i Luleå och *Senander*;

nr 114 av herrar *Håstad* och *Arnemark*;

nr 115 av herrar *Eriksson* i Sandby och *Andersson* i Surahammar; samt

nr 116 av fröken *Andersson m. fl.*;

till jordbruksutskottet motionerna:

nr 117 av herr *Jonsson* i Skedsbygd *m. fl.*; och

nr 118 av herr *Nilson* i Spånstad *m. fl.*;

till statsutskottet motionen nr 119 av herr *Ericsson* i Sörsjön *m. fl.*;

till jordbruksutskottet motionerna:

nr 120 av herr *Skoglund* i Umeå;

nr 121 av herr *Hagberg* i Luleå *m. fl.*;

nr 122 av herr *Molander m. fl.*; och

nr 123 av herr *Håstad m. fl.*; samt

till tillfälligt utskott motionerna:

nr 124 av herr *Norup m. fl.*;

nr 125 av herrar *Hage* och *Viklund*;

nr 126 av herr *Hagberg* i Luleå *m. fl.*; samt
nr 127 av herrar *Persson* i Undersvik och *Wallentheim*.

§ 3.

Justerades protokollsutdrag.

§ 4.

Avlämnades följande motioner, nämligen av:

herr *Andersson* i Ovanmyra *m. fl.*, nr 128, om iakttagande av större varsamhet vid centraliseringen av folkskoleväsendet, *m. m.*;

herr *Nolin m. fl.*, nr 129, angående fördelningen av anslaget till det frivilliga skyttväsendets befrämjande;

herr *Boman m. fl.*, nr 130, angående dyrortsgrupperingen;

herr *Lundberg* i Uppsala, nr 131, om löneförbättring åt de icke-ordinarie vaktmästarna vid universitetsbiblioteket i Uppsala;

fröken *Hesselgren m. fl.*, nr 132, om ändring av grunderna för statsbidrag till yrkesundervisning i husligt arbete;

herr *Andersson* i Falkenberg *m. fl.*, nr 133, om dyrtidstillägg å statens bidrag till avlönande av distrikts- och reservbarnmorskor;

herr *Staxäng m. fl.*, nr 134, om anslag till effektivisering av Bohusläns företagareförenings verksamhet, *m. m.*;

herrar *Malmberg* och *Kyling*, nr 135, om anslag för bidrag till Svenska skolmuseet;

herr *Werner m. fl.*, nr 136, om giltighetstiden för förordningen angående statsbidrag till den allmänna väghållningen i riket;

herr *Persson* i Stockholm *m. fl.*, nr 137, om höjning av dagavlönningen till vissa värnpliktiga, *m. m.*;

herr *Hall*, nr 138, om placering i lönegrad av befattningen såsom föreståndare för statens anstalt för sinnesslöa gossar;

herr *Jonsson* i Skedsbygd *m. fl.*, nr 139, om anslag för bidrag till underhåll av enskilda vägar *m. m.*;

herr *Gustafsson* i Lekåsa *m. fl.*, nr 140, om anslag för bidrag till byggande av enskilda utfartsvägar;

herrar *Gustafsson* i Lekåsa och *Andersson* i Hedensbyn, nr 141, angående den militära expeditionstjänstens rationalisering;

herr *Malmberg m. fl.*, nr 142, angående meddelande av undervisning i hushållsgöromål åt samtliga flickor i fortsättningsskolan;

herr *Gavelin m. fl.*, nr 143, om anslag till bidrag åt obemedlade och mindre bemedlade skolbarns ferie- och studieresor;

herr *Mårtensson m. fl.*, nr 144, om anslag till statliga stensättningar av vägar;

herr *Svensson* i Ljungskile *m. fl.*, nr 145, angående beskattning av illustrerade och kolorerade veckotidningar;

herrar *Lindberg* i Stockholm och *Lundgren*, nr 146, angående åvägabringande av ett särskilt skattesystem för sjöfolk;

herr *Jonsson* i Skedsbygd, nr 147, angående förhöjning av stämpelavgiften vid överlåtelse av aktier och andra värdepapper;

herr *Johansson* i Öckerö *m. fl.*, nr 148, om undantagande i vissa fall från allmän omsättningsskatt av varor, som äro avsedda för tillverkning eller komplettering av fiskredskap;

herr *Pettersson* i Dahl *m. fl.*, nr 149, om höjning av pensionen till förre föreståndaren för lantmannaskolan i Dala Nils Larsson;

herr *Spångberg m. fl.*, nr 150, angående viss ändring av förordningen om ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring;

herrar *Nilson* i Spånstad och *Pettersson* i Dahl, nr 151, angående skydd för markägares rätt till skogsbär å egen mark, m. m.;

fröken *Hesselgren m. fl.*, nr 152, om ändring av 5 kap. 15 § giftermålsbalken;

herr *Hage*, nr 153, angående viss ändring av byggnadsstadgan;

herr *Staxäng m. fl.*, nr 154, om höjning av avlöningsstaten för svenska hydrografisk-biologiska kommissionen;

herr *Nilsson* i Steneberg, nr 155, angående utredning av vissa frågor rörande de elektriska distributionsföretagen;

herr *Andersson* i Vigelsbo, nr 156, om nedsättning av och amorteringen å ett Storängsbäckens vattenavledningsföretag beviljat lån; och

herr *Svensson* i Ljungskile, nr 157, om viss ändring av stadgan angående hotell- och pensionatrörelse.

Dessa motioner bordlades.

§ 5.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *Lindmark* under 10 dagar från och med den 23 innevarande januari.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 11.10 f. m.

In fidem
Sune Norrman.

Lördagen den 24 januari.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Herr statsrådet *Bergquist* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 15, med förslag till förordning angående rätt för Konungen att åsätta särskild tullavgift.

Denna proposition bordlades.

§ 2.

Föredrogos var efter annan följande på kammarens bord liggande motioner; och remitterades därvid

till statsutskottet motionerna:

nr 128 av herr *Andersson* i Ovanmyra *m. fl.*;

nr 129 av herr *Nolin m. fl.*;

nr 130 av herr *Boman m. fl.*;

nr 131 av herr *Lundberg* i Uppsala;

nr 132 av fröken *Hesselgren m. fl.*;

nr 133 av herr *Andersson* i Falkenberg *m. fl.*;

nr 134 av herr *Staxäng m. fl.*;

nr 135 av herrar *Malmberg* och *Kyling*;

nr 136 av herr *Werner m. fl.*;

nr 137 av herr *Persson* i Stockholm *m. fl.*;

nr 138 av herr *Hall*;

nr 139 av herr *Jonsson* i Skedsbygd *m. fl.*;

nr 140 av herr *Gustafsson* i Lekåsa *m. fl.*;

nr 141 av herrar *Gustafsson* i Lekåsa och *Andersson* i Hedensbyn;

nr 142 av herr *Malmberg m. fl.*;

nr 143 av herr *Gavelin m. fl.*; och

nr 144 av herr *Mårtensson m. fl.*;

till bevillningsutskottet motionerna:

nr 145 av herr *Svensson* i Ljungskile *m. fl.*;

nr 146 av herrar *Lindberg* i Stockholm och *Lundgren*;

nr 147 av herr *Jonsson* i Skedsbygd; och

nr 148 av herr *Johansson* i Öckerö *m. fl.*;

till bankoutskottet motionerna:

nr 149 av herr *Pettersson* i Dahl *m. fl.*; och

nr 150 av herr *Spångberg m. fl.*;

till behandling av lagutskott motionerna:

nr 151 av herrar *Nilson* i Spånstad och *Pettersson* i Dahl; samt

nr 152 av fröken *Hesselgren m. fl.*;

till tillfälligt utskott motionen nr 153 av herr *Hage*;

till jordbruksutskottet motionerna:

nr 154 av herr *Stazäng m. fl.*;

nr 155 av herr *Nilsson* i Steneberg; och

nr 156 av herr *Andersson* i Vigelsbo; samt

till tillfälligt utskott motionen nr 157 av herr *Svensson* i Ljungskile.

§ 3.

Justerades protokollsutdrag.

§ 4.

Avgåvos följande motioner, nämligen av:

herrar *Stazäng* och *Hallén*, nr 158, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 5, med förslag till rättegångsbalk;

fröken *Andersson m. fl.*, nr 159, om underlättande i visst hänseende för svenskfödda personer, som förlorat sitt svenska medborgarskap, att återvinna detsamma;

herrar *Pettersson* i Rosta och *Brandt*, nr 160, om ändring av gällande bestämmelser rörande utseende av suppleant för landstingsman;

herr *Skoglund* i Doverstorp *m. fl.*, nr 161, om ändring av § 26 riksdagsordningen m. m.;

herr *Andersson* i Tungelsta, nr 162, angående sammanförande av kommuner till gemensamma hälsovårdsområden;

herr *Persson* i Stockholm *m. fl.*, nr 163, om höjning av elevstipendierna vid de centrala verkstadsskolorna;

herrar *Persson* i Stockholm och *Hagberg* i Luleå, nr 164, om höjning av de nu fastställda maximibeloppen för dagunderstöd och hyreshjälp till arbetslösa;

herr *Persson* i Stockholm *m. fl.*:

nr 165, om anslag till stipendier åt elever vid konsthögskolan;

nr 166, om anslag till understöd åt inhemska författare av utmärkt förtjänst; och

nr 167, om anslag till stipendier åt elever vid musikhögskolan;

herr *Henriksson*, nr 168, om höjning av anslaget till understöd åt handelsgymnasier;

herr *Lundh*, nr 169, om höjning av den nu utgående lönefyllnaden till professorn Johan Nordström;

fröken *Andersson*, nr 170, om höjning av ersättning till besiktningsmän för motorfordon;

fröken *Hesselgren m. fl.*:

nr 171, om placering i lönegrad för de vetenskapligt utbildade tjänstemännen vid statens arkiv, bibliotek och museer; och

nr 172, om höjning av anslaget till upplysningsarbete för freden;

fröken *Hesselgren* och fröken *Nygren*, nr 173, om anslag för bidrag till svenska föreningen för dövas väl;

fröken *Hesselgren m. fl.*, nr 174, om placering i lönegrad av den å skolöverstyrelsens stat uppförda befattningen såsom konsulent för husligt arbete;

herrar *Hällgren* och *Skoglund* i Umeå:

nr 175, om anslag till utvidgning och förbättring av statens fiskehamnar och farleder; och

nr 176, om anslag för bidrag till byggande och underhåll av statsunderstödda fiskehamnar;

herr *Andersson* i Igelboda, nr 177, om anslag för bidrag till extra provinssiälkäres avlöning;

herr *Persson* i Falla *m. fl.*, nr 178, om nedsättning av anslaget för bidrag till nationalföreningen för trafiksäkerhetens främjande;

herr *Andersson* i Falkenberg, nr 179, om anslag till övervakande m. m. av utbildningen av elektriska installatörer;

herr *Hansson* i Skediga, nr 180, om ytterligare begränsning av det belopp, varå rörligt tillägg och kristillägg må utgå;

herr *Mattsson m. fl.*, nr 181, angående tillhandahållande av fri undervisningsmateriel i folk- och fortsättningskolan;

herr *Wallentheim m. fl.*, nr 182, om kristillägg åt amanuenserna och assistenterna vid universitetsinstitutionerna och karolinska institutet;

herr *Ward m. fl.*, nr 183, angående sociala hjälpåtgärder för de säsongarbetslösa och för av krisen hårt drabbade yrkesgrupper;

herr *Bergvall*, nr 184, om skattefrihet för värdet av förläggning, som tillhandahålles fast anställd militär personal vid tjänstgöring utom bostadsorten under tid, då krigsavlösningsreglementet är tillämpligt;

fröken *Andersson*, nr 185, om viss utsträckning av rätten till barnavdrag i beskattningsavseende;

herr *Hansson* i Skediga, nr 186, om viss fråga avseende krigskonjunkturbeskattningen;

herr *Kilbom m. fl.*, nr 187, om viss ändring av förordningen om nöjesskatt;

herr *Karlsson* i Grängesberg, nr 188, om viss ändring i gällande föreskrifter angående pensionering av viss arbetarpersonal i statens tjänst;

herrar *Eriksson* i Stockholm och *Andersson* i Surahammar, nr 189, om pensionsrätten för viss från förutvarande Sala—Gysinge—Gävle järnväg i statens järnvägars tjänst övertagen personal;

herr *Henriksson*, nr 190, om förhöjning av pensionen åt specialingenjören av I graden vid mariningenjörkåren R. Ch. A. Grey;

herrar *Blombäck* och *Jansson* i Kalix, nr 191, om årligt understöd åt Kristofer Lindvall;

herr *Björling*, nr 192, om förhöjning av dyrtidstillägget åt pensionerade båtsmän och marinsoldater samt Vadstena krigsmanshuskassas understödstagare;

herr *Vougt m. fl.*, nr 193, om tilläggs pension åt materialförvaltaren i riksdagshuset J. L. Mårtensson;

herr *Ward*, nr 194, om understöd åt brevbärarebiträdet F. O. Dalström;

herr *Hansson* i Vännäsby, nr 195, om förhindrande eller försvårande av bruket av automatapparater för handel med sötsaker och dylikt;

herrar *Lundgren* och *Lindberg* i Stockholm, nr 196, om viss ändring av sjöarbetstidslagen;

herr *Svensson* i Ljungkile, nr 197, angående lagstiftning om expropriation och förköpsrätt av jord, som erfordras för komplettering av ofullständiga jordbruk;

herr *Lindberg* i Stockholm *m. fl.*, nr 198, angående revision av gällande bestämmelser rörande beivran av upprepade förseelser mot alkohollagstiftningen;

herrar *Sandberg* och *Svensson* i Ljungkile, nr 199, angående statsbidrag till förstärkning av ofullständiga jordbruk m. m.;

herr *Persson* i Stockholm *m. fl.*, nr 200, angående stipendier och understöd åt elever vid lägre lantbruksundervisningsanstalter;

herrar *Lundh* och *Staxäng*, nr 201, om placering i lönegrad av vissa assistenter vid lantbrukshögskolan;

herr *Lundh*:

nr 202, om förbättrade löne- och anställningsvillkor för specialläraren i fysik, meteorologi och matematik vid lantbrukshögskolan; och

nr 203, om förbättrad lönegrads placering för maskinisten vid lantbrukshögskolan;

herr *Andersson* i Hedensbyn *m. fl.*:

nr 204, om ändring i villkoren för lån från arbetarsmåbrukslånefonden; och nr 205, om ersättning åt personer, som av hänsyn till det allmännas intressen hindras från att torrlägga sin mark.

fröken *Hesselgren* och fröken *Andersson*, nr 206, om uppförande av en ordinarie kontoristtjänst i personalförteckningen för statens meteorologisk-hydrografiska anstalt;

herr *Paulsen*, nr 207, om höjning av anslaget för bidrag till Sveriges utsädesförening;

herr *Svensson* i Ljungskile, nr 208, angående införande av sociala prisrabatter i utbyte mot vissa nu utgående statliga subventioner;

herrar *Svensson* i Ljungskile och *Malmberg*, nr 209, angående utbildningslån till medellös ungdom för yrkesutbildning;

herr *Hagberg* i Luleå *m. fl.*, nr 210, angående statsbidrag till förstärkning av ofullständiga jordbruk m. m.;

herr *Staxäng m. fl.*, nr 211, om överförande av vissa medel till jordbrukets maskinlånefond;

herrar *Andersson* i Tungelsta och *Gustafson* i Vimmerby, nr 212, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till avlöningsstat för egnahemsstyrelsen;

herr *Lundh*, nr 213, angående obligatorisk registrering av all kvinnlig arbetskraft i de ålderskategorier, som beröras av den allmänna tjänsteplikten;

fröken *Nygren m. fl.*, nr 214, angående obligatorisk registrering av samtliga svenska kvinnor i vissa åldersklasser samt av män, vilka icke i annan ordning äro registrerade för uttagning till tjänstgöring inom försvaret;

herr *Hoppe m. fl.*, nr 215, angående moraliskt stärkande samt intellektuellt och kulturellt höjande av landets ungdom; och

herr *Hagberg* i Luleå *m. fl.*, nr 216, angående hävande av gällande transportförbud rörande vissa tidningar.

Dessa motioner bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 11.10 f. m.

In fidem
Sune Norrman.

Lördagen den 24 januari.

Kl. 7.30 e. m.

I anledning därav att tiden för avgivande av motioner denna dag utgick, voro kammarens ledamöter kallade att jämväl nu sammanträda.

§ 1.

Avlämnades följande motioner, nämligen av:

herr *Håstad*, nr 217, om klarläggande av riksdagsmans rättigheter och skyldigheter;

herr *Pettersson* i Dahl *m. fl.*, nr 218, angående utredning om bidrag till täckande av kostnaderna för mödrars och barns samt läkares resor till mottagningscentralerna;

herrar *Gustafsson* i Lekåsa och *Carlsson* i Bakeröd:

nr 219, om anslag till understöd åt privatflyget, m. m.; och

nr 220, om viss ändring i grunderna för statsbidrag till slöjdundervisning för flickor i folkskolan;

herr *Hermansson*, nr 221, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag till statens uppfostringsanstalt å Bona;

herr *Ekdahl m. fl.*:

nr 222, om viss ändring av bestämmelserna rörande statsbidrag till skol-skjutsar m. m.; och

nr 223, om anslag till stipendier för främjande av högre tekniska studier;

herrar *Ekdahl* och *Hoppe*, nr 224, om inrättande av en befattning såsom biblioteksråd hos skolöverstyrelsen;

herrar *Carlsson* i Bakeröd och *Hansson* i Skediga, nr 225, om viss ändring i bestämmelserna om statsbidrag till byggande av enskilda utfartsvägar;

herr *Andersson* i Surahammar, nr 226, angående inrättande av ett landsbibliotek i Västerås;

herr *Pettersson* i Dahl *m. fl.*, nr 227, angående förtidsinbetalning av skatt till stat och kommun av vissa skattskyldiga;

herr *Mattsson m. fl.*, nr 228, om avveckling av allmänna omsättningsskatten, m. m.;

fru *Ekendahl* och fru *Gustafson*, nr 229, om viss ändring i förordningen angående försäljning av vissa alkoholfria och därmed jämförliga drycker;

herr *Lundell*, nr 230, angående inställande av förarbetet på nytt förslag om krigskonjunkturskatt, m. m.;

herrar *Spångberg* och *Eriksson* i Stockholm, nr 231, om visst pensionstillskott åt änkor och barn efter befattningshavare vid förutvarande Mora—Vänerns järnväg;

herrar *Pettersson* i Dahl och *Nilson* i Spånstad, nr 232, om viss ändring i gällande bestämmelser om fastställande av kommuns andel i kostnaderna för polisväsendet i gemensamt polisdistrikt;

fru *Gustafson m. fl.*, nr 233, angående lagstiftning för bekämpande av sådan propaganda mot medborgargrupper, som utgår från deras trosbekännelse eller ras;

herrar *Gustafsson* i Lekåsa och *Carlsson* i Bakeröd, nr 234, angående skydd för markägares rätt till skogsbär på egen inhägnad skogs- och hagmark;

herrar *Berg* och *Hermansson*, nr 235, om viss ändring i lagen om semester;

herrar *Hedlund* i Rådom och *Berg*, nr 236, angående inrättande i Sundsvall av en hovrätt för nedre Norrland;

herr *Hedlund* i Rådom, nr 237, angående vallfröodlingens främjande i Norrland; samt

herr *Håstad* och fröken *Andersson*, nr 238, angående beredande åt gifta kvinnor av ökade tillfällen till deltidsarbete i såväl allmän som enskild tjänst.

Dessa motioner bordlades.

§ 2.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *Olson* i Göteborg under 9 dagar från och med den 25 innevarande januari.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 7.34 e. m.

In fidem
Sune Norrman.